

เอกสารการจัดการศึกษาในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
นางสายพิณ วัฒนไพ
ณ เมรุวัดประยุรวงศาวาส ธนบุรี
ฉัณฑ์ที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๑

192403

เอกสารการจัดการศึกษาในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หอสมุดใหม่ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นางสายพิณ วัฒนไพบูลย์

ณ เมรุวัดประยุรวงศาวาส ธนบุรี

วันพุธที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๑๑

ธ ๒๓ ก ๒๗ ๖๔

11 ก.ย 2524
9.๐๐๐

สำนักพิมพ์

จาก ... กิ่งกราม ...

๐ ๕ ๖
คาของตน

ในการพระราชทานเพลิงศพ นางสาวพิน วัฒน ภรรยาของ
ข้าพเจ้าทรงน บรรดาญาติ หลานและมิตรสหายต่างพากันแนะนำว่า ควร
จัดพิมพ์หนังสือเป็นระลึกไว้สักเล่มหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าก็เห็นดีด้วย จึงได้
ติดต่อขอความอนุเคราะห์จากคุณแม่ณมาส ชวลิต บรรณารักษ์เอก หอ
สมุดแห่งชาติ คุณแม่ณมาสได้กรุณาคัดเลือกเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาบาง
เรื่องในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ ชนแรกตั้ง
ใจจะทำเป็นหนังสือเล่มขนาดใหญ่ แต่เนื่องจากมีเวลาจัดทำเพียง ๑๒ วัน
เท่านั้น ทางโรงพิมพ์ไม่อาจจัดให้ทัน จึงต้องตัดทอนลงเหลือเท่าที่
ปรากฏอยู่นั้น อันเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย

ในการทำหนังสือระลึกทรงน ได้รับความช่วยเหลือจากหลายท่าน
ด้วยกัน นอกจากคุณแม่ณมาส ชวลิต แล้ว ก็มีคุณไข่มุกด์ มลินทะเลข
คุณวิวัฒน์ บุรทัต คุณขจร วัฒนาบดี และคุณสุเทพ ตันทวงศ์ ซึ่งแต่
ละท่านได้ช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ โดยเฉพาะ คุณสุเทพ ตันทวงศ์
ซึ่งเป็นผู้ช่วยจัดพิมพ์ ได้สละเวลาส่วนตัวจัดทำหนังสือเล่มนี้จนแล้วเสร็จ
ทันกำหนด และได้รับความเห็นดีเห็นชอบอันมาก กับอีกท่านหนึ่ง
ซึ่งต้องขอขอบคุณเป็นอันมาก คือนายแพทย์ คมกร มลลิกะมาส ผู้
อำนวยการโรงพยาบาลกลาง ท่านได้กรุณาจัดบทความเกี่ยวกับโรคหัด
ซึ่งเป็นโรคที่ทำให้นางสาวพิน วัฒน เสียชีวิต มาลงไว้เป็นบทความเล่ม
เพื่อเป็นวิทยาทาน อันนับเป็นบทความที่มีประโยชน์ยิ่ง อีกด้วย

[๒]

การถึงแก่กรรมของนางสายพิน วัฒน ภรรยาของข้าพเจ้า ได้
เป็นไปอย่างกะทันหันโดยมิได้คาดฝันมาก่อน และเป็นเวลาที่ข้าพเจ้าไป
พยาบาลบิดาซึ่งป่วยอยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช กว่าจะกลับมาถึง วัน
มรณกรรมของนางสายพิน วัฒน ก็ล่วงเลยเป็นวันที่ ๓ แล้ว เมื่อกลับ
มาถึง ปรากฏว่า บรรดาญาติ มิตร และท่านที่ขอบพอ ตลอดจนหลานๆ
และศิษย์ ๆ ได้ช่วยกันจัดการศพและบำเพ็ญกุศลศพเป็นที่เรียบร้อย
แล้ว ทำให้หมดความวิตกและเกิดความอบอุ่นเป็นอย่างมาก และ
ระหว่างเวลาที่ทำการบำเพ็ญกุศลศพ แม่ตองทำตดตอกกันถึง ๑๗ วัน
ต่างก็ได้ผลัดเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพตลอดทุกคน จึงขอขอบคุณทุกท่าน
ไว้ ณ ทนควย

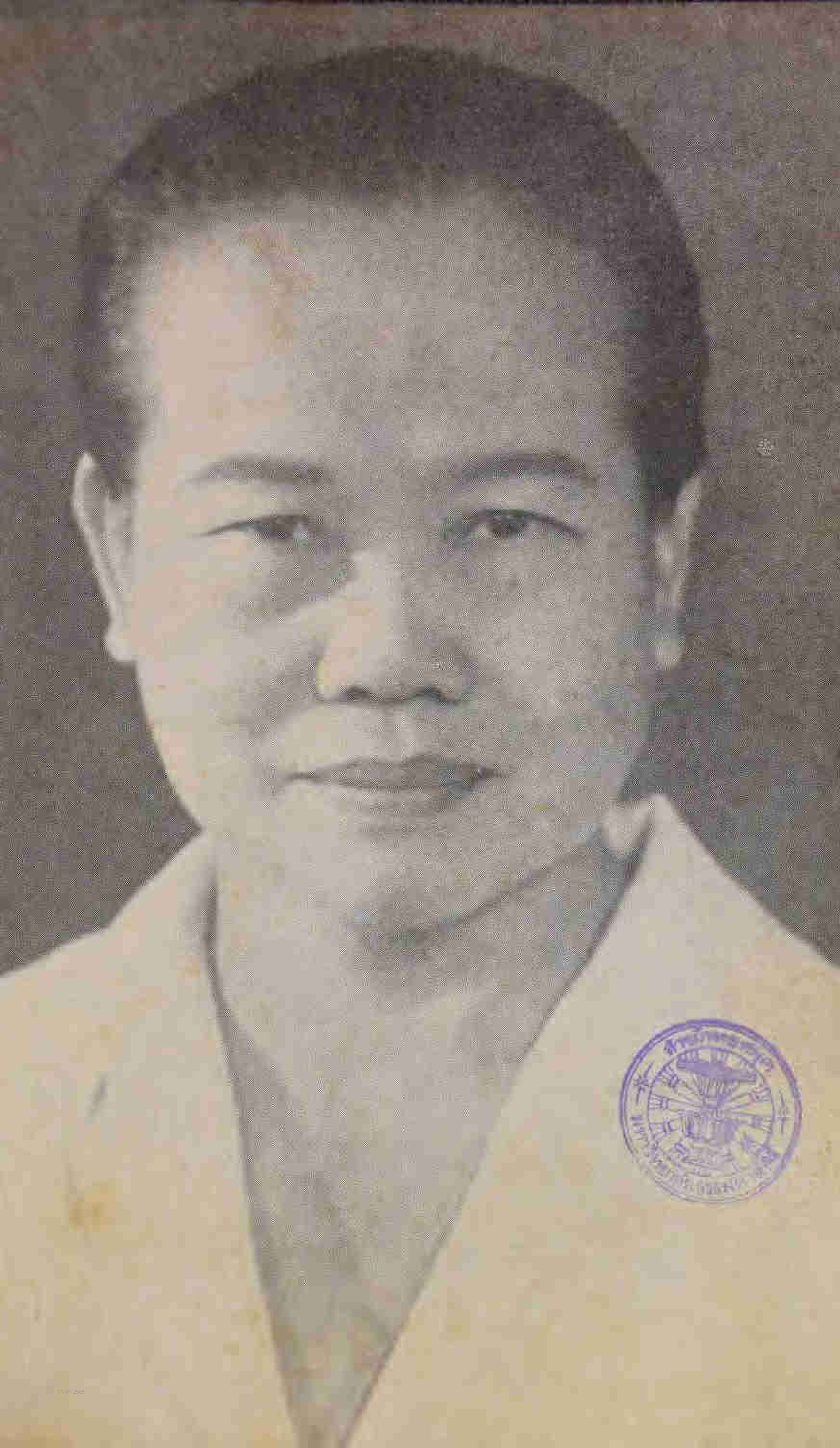
ชั้น วัฒน

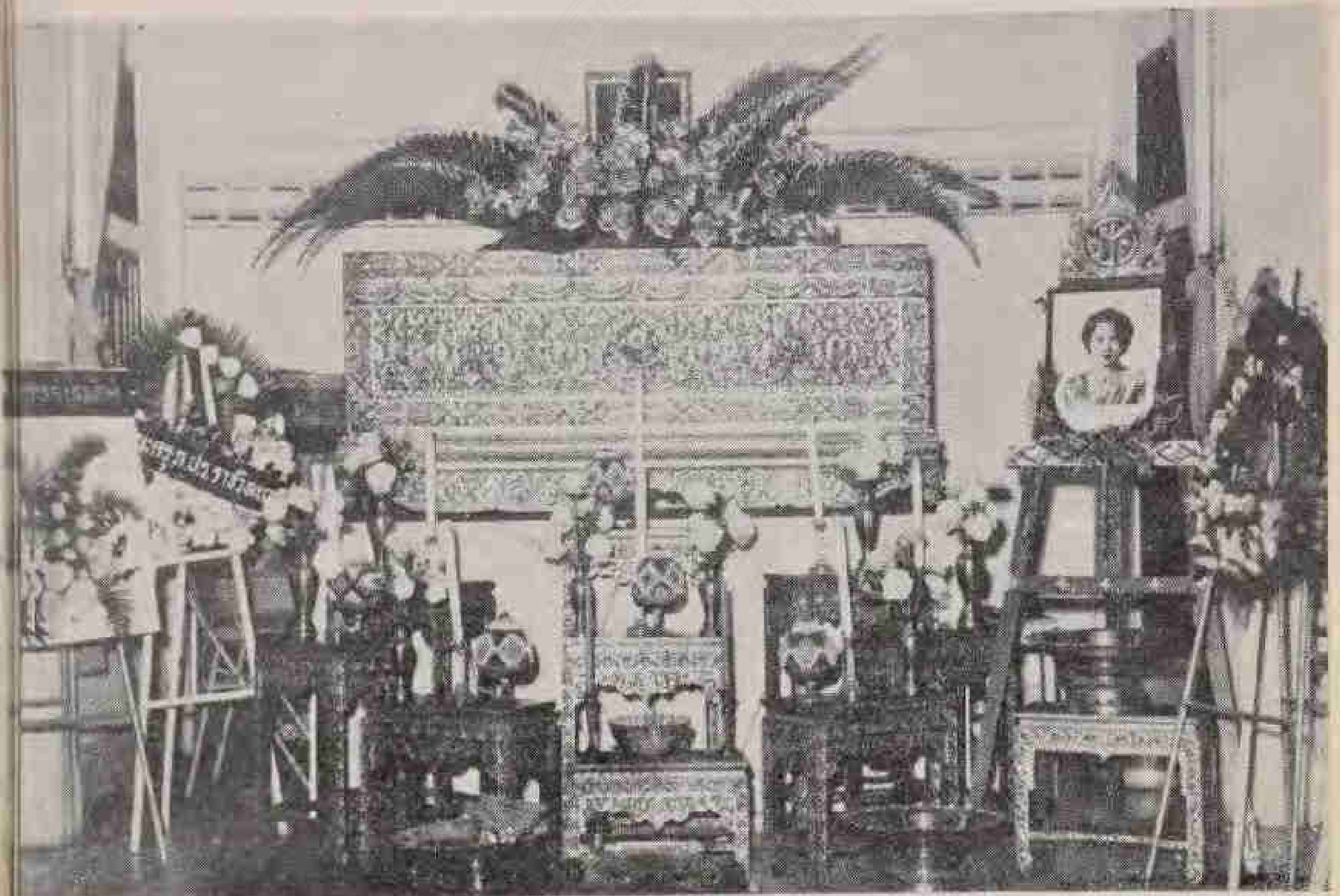
๗ มี.ย. ๑๑

นางสายพิน วัฒนโธ

ชาระ ๑๖ มีนาคม ๒๔๕๕

มตะ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๑๑

ศพนางสายทิพย์ วัดโน

ตั้งบำเพ็ญกุศล ณ วัดประจวบวงศาวาส หนองบุรี
วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ถึง ๑๑ มิถุนายน ๒๕๑๑

พระราชทานเพลิง

วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๑๑

ประวัติย่อ

นางสายพิน วัฒน เกิดวันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ ณ ตำบลโรงเหล็ก อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบุตรคนแรกของนายวิศิษฐ์ - นางปุ่น ภูประเสริฐ มีน้อง ๑ คน เป็นผู้หญิง ชื่อกิมปลาย ภูประเสริฐ (ถึงแก่กรรมแล้ว)

การศึกษาเล่าเรียน

เมื่อมีอายุควรแก่การศึกษาเล่าเรียน บิดา - มารดา ได้ส่งไปให้เรียนหนังสือที่จังหวัดนครศรีธรรมราช โรงเรียนแรกที่เข้าเรียน คือ โรงเรียนประถมวัดท่ามอญ (ปัจจุบันชื่อวัดศรีทวี) เมื่อจบชั้นประถมศึกษาแล้วได้เข้าเรียนชั้นมัธยมที่โรงเรียนสตรีประจำจังหวัด จนถึงชั้นมัธยมปีที่ ๕ แล้วได้เดินทางเข้ามาศึกษาต่อที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดพระนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นโรงเรียนสตรีชั้นสูงแห่งหนึ่งของสมัยนั้น ได้ศึกษาอยู่ที่โรงเรียนนั้นเป็นเวลา ๒ ปี (พ.ศ. ๒๔๗๓ - ๒๔๗๕) เนื่องจากเป็นผู้ที่มีโรคหืดประจำตัว จึงต้องระงับการศึกษาต่อ และกลับไปอยู่ภูมิลำเนาเดิม แล้วเข้าสมัครเป็นครูที่โรงเรียนสตรีประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ระหว่างที่เป็นครู ทางจังหวัดได้คัดเลือกส่งเข้ามาเรียนวิชาการเรียนที่โรงเรียนการเรือน "วังกรมหลวงชุมพร" เป็นเวลา ๑ ปี และในปีเดียวกันนั้นสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรประถมด้วย

หน้าราชการ

นางสายพิน วัฒน ไ้เริ่มรับราชการเป็นครูโรงเรียนสตรีประจำ
จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ครั้น
ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้ย้ายตามสามีไปเป็นครูโรงเรียนประจำจังหวัดพังงา
จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้ย้ายตามสามีเข้ามาเป็นครูประจำกรม สังกัด
กองโรงเรียนราษฎร กรมวิสามัญศึกษา และประจำอยู่ที่กองโรงเรียน
ราษฎรจนจนถึงแก่กรรม

ตลอดเวลาที่นางสายพิน วัฒน รับราชการอยู่ปรากฏว่า เป็นผู้
ขยันหมั่นเพียรและซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่โดยสม่ำเสมอ ไม่เคยถูกตำหนิ
ติเตียน หรือถูกกล่าวโทษประการใดๆ เป็นที่ชอบพอของผู้บังคับบัญชา
และผู้ร่วมงานตลอดมาจนได้รับบำเหน็จความดีความชอบสม่ำเสมอทุกปี
ก่อนถึงแก่กรรมเป็นข้าราชการชั้นโท และได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ชั้นเบญจมาภรณ์ช้างเผือกเป็นเครื่องหมายแห่งคุณงามความดีในราชการ

นางสายพิน วัฒน ได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคหัวใจวายเนื่องจาก
โรคหืด ในวันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ เมื่ออายุได้ ๕๕ ปี
๒ เดือน ๑๐ วัน

ขอให้วิญญาณของนางสายพิน วัฒน

จงสถิต ณ สุขภูมิ ตลอดไป

ไว้อาลัยคุณครูสายพิน วัฒน

คุณครูสายพิน วัฒน ได้ย้ายจากครูโรงเรียนประจำจังหวัดพังงา มาปฏิบัติราชการในแผนกทะเบียน กองโรงเรียนราษฎร์ กรมวิสามัญศึกษา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ ในสมัยนั้นคุณโต๊ะ จุลติก เป็นหัวหน้าแผนกทะเบียน

คุณครูสายพิน วัฒน เป็นผู้ที่มีสุขภาพดี แข็งแรงในเรื่องร่างกาย และเข้มแข็งในเรื่องจิตใจ ตามปกติคุณครูสายพินมาทำงานแต่เช้าเป็นประจำ เรื่องเวลาปฏิบัติหน้าทรากรการแล้ว คุณครูสายพินจะเป็นผู้หมั่นเพียรหนักแน่น เพราะในรอบปีแทบจะไม่มีวันสาย ลา บัวยเลย คุณครูสายพิน ได้ปฏิบัติงานเช่นนั้นเป็นประจำสม่ำเสมอตลอดมา นับว่าเป็นผู้ที่ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างอันดีแก่ข้าราชการในแผนกอีกด้วย

คุณครูสายพิน วัฒน ได้ปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยความขยันหมั่นเพียร เป็นกำลังสำคัญของแผนก เป็นผู้ซื่อ สุจริต และตรง วางตนเป็นผู้ใหญ่เป็นที่ไว้วางใจของผู้บังคับบัญชาตลอดมา ในระยะสองสามปีมานี้คุณครูสายพิน มีโรคประจำตัวชนิดที่รักษาไม่หายกำเริบขึ้นมาเป็นลำดับ คือโรคหืด วันไหนอากาศหนาวจัด ร้อนจัด คุณครูสายพินจะมีอาการหายใจไม่สะดวกและหอบเป็นพัก ๆ ถึงกระนั้นคุณครูสายพิน ก็มิได้แพ้แก่ความเจ็บป่วย คุณครูสายพินไม่ยอมมลา มีจิตใจเข้มแข็งนั่งปฏิบัติงานไปเหมือนคนปกติ ๆ จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๑๑ วันนั้นรู้สึกว่อากาศร้อนอบอ้าวมากที่สุด คุณครูสายพิน ได้มาทำงานแต่เช้า

เช่นเคย เวลาบ่ายคุณครูสายพิณมีอาการหอบและหายใจลำบากกว่าครึ่งใด ๆ แต่คุณครูสายพิณยังนั่งปฏิบัติงาน และเดินไปไหน ๆ ได้ นับเป็นวันสุดท้ายที่คุณครูสายพิณได้มาทำงานร่วมกับพวกเรา วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๑๑ เป็นวันศุกร์ คุณครูสายพิณไม่ได้มาทำงาน พวกเราเข้าใจกันว่า คุณครูคงไม่สบายเนื่องจากโรคหัดนั่นเอง

วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๑๑ เวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. ครูเกล็ด ชิตติยะ ได้มาตามผมที่บ้านบอกว่าคุณครูสายพิณได้ถึงแก่กรรมเสียแล้วเมื่อเช้านี้ วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๑๑ ผมไม่นึกเลยว่าคุณครูสายพิณจะสิ้นอายุไปอย่างรวดเร็วเช่นนั้น รู้สึกเสียใจและเสียตายคุณครูสายพิณที่จากพวกเราไปโดยไม่วินจะ ได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการร่วมกับนอกความคตงหลายของ คุณครูสายพิณทนมคือ หน้าที่ราชการ และต่อเพื่อนข้าราชการในแผนกเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่นั้น พวกเราจะไม่มีวันลืม สิ่งใดที่คุณครูสายพิณปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดีพวกเราก็จึงถือเป็นตัวอย่างปฏิบัติต่อไป ในที่สุดนี้ ขอให้วิญญาณอันบริสุทธิ์ ผุดผ่องเพียบพร้อม ไปด้วยคุณงามความดีของคุณครูสายพิณจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพนั้นด้วยเทอญ.

นายพิบูล เขียมจิต

หัวหน้าแผนกทะเบียน กองโรงเรียนราษฎร์

๑
คุณสายพัฒนาทรัก

สรวย โรจนศรีโรช

๑ ๘ ๑ ๘
ทุกเช้าเฝ้าเห็นสายพัฒนาอยู่
๘ ๘ ๑ ๘ ๑
อาจารย์ชนชนช้อยู่เคียงข้าง
๑ ๑ ๑ ๑ ๑
ยมพยักทักทายไม่วาง
๑ ๑ ๑ ๑ ๑
มจจจจจจจจจจจจจ
๑ ๑ ๑ ๑ ๑
ทุก ๆ เฝ้าเห็นเขมนร
๑ ๑ ๑ ๑ ๑
ยังหยอกล้อโรโครไฉนนั้น
๑ ๑ ๑ ๑ ๑
“รพชน” ชนใจไม่วาง
๑ ๑ ๑ ๑ ๑
ควคิดฉนชนชมนิยมจริง
๑ ๑ ๑ ๑ ๑
เป็นตัวอย่างความรักประจักษ์แท้
๑ ๑ ๑ ๑ ๑
ถึงยามแก่ยังสมัครรักกันยัง
๑ ๑ ๑ ๑ ๑
เป็นร่มรักขั้ระการหลานพักพิง
๑ ๑ ๑ ๑ ๑
บดินทงชอไว้ให้อาวรณ์
๑ ๑ ๑ ๑ ๑
คุณงามความดีท้อเพื่อ
๑ ๑ ๑ ๑ ๑
ยังฝากเชื่อเหลือโยใจสทอน
๑ ๑ ๑ ๑ ๑
อชณาสัยไมตรีทบงอร
๑ ๑ ๑ ๑ ๑
สร้างซบชอนประทับอยู่ไม่รเลื่อน
๑ ๑ ๑ ๑ ๑
เสียงหวรอดอกกระชกระกรณ

สายพิณชนก้องอยู่ในหูเพื่อน
 สายพิณขาดโอดนาถจิตสะเทือน
 ไต่ยั้งเตือนงานยังง้อรอสายพิณ
 ถึงยามเขาลงเวลานิจจาไร
 ลายเซ็นให้อาครุชาติสูญสิ้น
 ถึงยามเย็นเคจรอท่าเบนอาจิล
 เหลอแผนคนสนรอยเทาตเฝ้าคอย
 แตนขาดสายพิณหรือยนเสียง
 ขาดแม่เพียงเสียง " พชน " แผ่วค้อย ๆ
 โอดสายพิณขาดสิ้นไม่เหลือรอย
 เพื่อนเพื่อนพลอยรำไห้อาลัยเธอ.

พี่สายพิน

ทุกคนในกองโรงเรียนราษฎรรู้จักและรักพี่พิน เพราะพี่เป็นคนเก่าแก่ของแผนกทะเบียน พี่พินเจ้าชื่อโรงเรียนราษฎรในพระนครและธนบุรี ได้คิด เมื่อคิดนึกต้องการค้นหาเรื่องโรงเรียน จะตรงไปหาพี่พิน พี่จะทักก่อนเสมอว่าจะต้องการอะไร และพี่จะกลุกจอกส่งคนโน้นคนนั้นให้หยิบบัญชีรายชื่อให้คิดนึกดู หน้าตาของพี่จะแย้มยิ้ม และพูดเสียงใส ฟังชัด คิดนึกสบายใจเมื่อพบพี่พิน เพราะพี่จะคุยในเรื่องราวที่คิดนึกสบายใจ ลูกน้องทุกคนในห้องนรรักพี่พิน พี่ไม่เคยทำทว่าเป็นคนเจ้าโรคหรือเจ้าทุกข์ เพราะพี่แต่งตัวสวยสะอาด กล้ามมมววยตึงเรียวร้อย ถาหน้าหนาวหรือหน้าฝนพี่จะแต่งตัวสวยแขนยาวสีสวยงาม พวกกองโรงเรียนราษฎรก็จะลือว่าพี่เราสวยจริง พี่ก็จะหัวเราะเสียงดังแจ่มใสรับคำชมเชยของเราทุก ๆ เย็นพี่จะยืนและเตรียมพร้อมที่ประตูหลังของกองโรงเรียนราษฎร พวกเราจะถามว่าพี่คอยรถหรือ พี่ตอบว่าพี่คอยพจนประเดี๋ยวคงจะมา พี่จะยืนอยู่แม้จะนานพี่จะยิ้มไม่เคยบ่นเลย และพี่จะทักทายพวกเราที่ผ่านไป ทุก ๆ คนรู้จักพี่พินดี

วันจันทร์ที่ ๒๗ พ. ค. ๒๕๑๑ คิดนึกแทบพูดไม่ออกว่าตนรู้สึกอย่างไร เมื่อได้ยินคนบอกว่า พี่พินถึงแก่กรรมที่บ้านโดยลำพังอาจารย์ชั้นไม่อยู่ ใจหายวาบเพราะแทบไม่เชื่อว่าข่าวที่ได้ฟังนี้เป็นความจริง ต้องย้อนถามว่า พี่สายพิน วัฒน ไซ้ใหม่ เขาก्योंว่าไซ้แน่

ทั้งๆ ที่รู้ว่าความตายเป็นสิ่งที่คนหนีไม่พ้น และไม่สามารถกำหนด
วัน สถานที่ และอาการที่ตายของตนได้ คิดนัยยังรู้สึกว่ารวดเร็วเกินไป
สำหรับการจากไปของพี่สายพิณ

พิมลพรรณ เคหะเจริญ

“พจากไป น้องใจหาย เสียตายนัก”

น้องใจหาย น้องเสียตายในการจากอย่างไม่มีวันกลับของพี่สายพิน
อย่างที่สุด ก็เพราะพจากพวกเราไปในวัน - ชั่วโมง และนาทีของความ
ว่าเหวอตาย ไม่นึกการสังเวยราตาเป็นครั้งสุดท้าย ซึ่งไม่น่าจะเป็น
ไปได้ในชีวิตของพี่ ช่วงเวลาที่อยู่ด้วยบริวารและผู้เป็นสุดที่รักของพี่ คือ
พชนของเราตลอดมา

ความรักและความกตัญญูต่อผู้บังเกิดเกล้าซึ่งลมเจ็บลงทำให้พชน
ต้องทอดทิ้งพี่สายพินไปด้วยความหวังโย และโดยไม่คาดฝันว่าโลกจะ
ทารุณโหดร้ายและอยู่ติธรรมต่อผู้ทรงคุณความดีถึงเพียงนี้

น้องรักพี่สายพินอย่างพร้อมอูทร เพราะพี่สายพินไม่เคยถือว่าเรา
เป็นน้องต่างสายโลหิต

น้องรักพี่สายพิน เพราะพี่สายพินรักน้องและอุปการะช่วยเหลือ
น้องทุกโอกาสที่น้องขอความช่วยเหลือ พชนจะเอ็นใจถ้าได้มอบให้พี่
สายพินช่วยเหลือน้อง ๆ

น้องรักพี่สายพิน เพราะพี่สายพินไม่เคยขัดขวางรังเกียจต่อการที่
น้อง ๆ และหลาน ๆ ของพชนจะเข้ามาขอพึ่งโบบบุญของพี่ไม่ว่าในทางใด ๆ

น้องอาลัยพี่สายพิน เพราะพี่สายพินยังไม่ควรจากไป พี่ควรจะ
ได้อยู่เพื่อประกอบคุณความดี และเสวยความสุขให้นานกว่านี้อีกมากนัก

พวกเราน้อง ๆ ของพชน - รุจก และเป็นเพื่อนเล่น เพื่อนเรียน
มากับพพณตั้งแต่ชน ก. โถ่ แทบทุกคน ตั้งแต่ในวัยเด็กจนเติบโตใหญ่

พี่สายพินเคยโอบอ้อมอารีต่อเพื่อน ๆ ตลอดมา วางตนเป็นเพื่อนที่ดี
เป็นพทเมตตากาภุณา ฉะนั้นเมื่อพี่สายพินได้มาร่วมสกุลกับเรา เราก็
พินของเรามากเพียงใด เราก็รักพี่สายพินของเรามากเพียงนั้นด้วย
สายสัมพันธ์ของเราในตอนหลัง ๆ จึงเป็นสายสัมพันธ์ฉันพี่น้องร่วมสาย
โลหิต เต็มไปด้วยความบริสุทธิ์ อ่อนหวานในเมตตาปฏิบัติ ประคองอยู่ใน
ท่ามกลางบรรยากาศที่อบอุ่นด้วยเสียงจาก สายพิน ฉะนั้น

พี่สายพินเป็นคนมธยสดี รุจกเก็บหอมรอมริบ แต่กับน้อง ๆ
หลาน ๆ พี่สายพินไม่เคยหวงแหน ไม่กลัวหมดเปลือง น้อง ๆ มาเยี่ยม
พี่ที่กรุงเทพฯ พี่จะต้องแจกของ ถ้าพี่สายพินไปเยี่ยมบ้านเกิด พี่
สายพินจะมีของไปแจกโดยทั่วถึงอีกเช่นกัน

เมื่อน้อง ๆ หรือหลาน ๆ ของพินต้องการงานทำ กติ เข้า
โรงเรียน กติ หรือการงานติดขัด กติ ย่อมต้องไปหาพี่สายพิน จนกระทั่ง
ใครไม่มีที่อยู่อาศัย ก็ไปอยู่กับพี่สายพิน

ประกอบด้วยพี่สายพินเป็นคนยุติธรรม ไม่ถือญาติเขา ญาติเรา
พูดตรงไปตรงมา ในบ้านจึงเต็มไปด้วยลูกหลาน ซึ่งได้รับการเลี้ยงดู
อย่างดีและเสมอหน้ากัน

นับว่าตลอดเวลาที่เราร่วมความเป็นพี่น้องกัน เราพูดได้เต็มปากว่า
พี่สายพินเป็นผู้ให้แต่อย่างเดียว

พี่สายพินเป็นคนขยันขันแข็ง และซื่อตรงต่อหน้าที่การงาน นับ
ตั้งแต่วัยเรียน แม่พวกเราที่เป็นเพื่อนร่วมชั้นจะเกรงว่าพี่สายพินจะ

ของคุณครูเพียงไร พี่สายพินจะไม่ยอมให้ห่มผ้ามากลากไป และบางครั้ง
 จะเป็นแต่เพียงผู้เดียวทยอยมแทรกห่ม เพื่อรักษาไว้ซึ่งความเป็นนักเรียน
 ทด จึงไม่เป็นทนายสงสัยเลยว่า พี่สายพินจะต้องรับตำแหน่งหัวหน้าชน
 หัวหน้าตกเสมอมา และเป็นทีการพยำเกรงของเพื่อน ๆ อย่างพี่สาวทต
 จนกระทั่งออกมาประกอบอาชีพ พี่สายพินก็ได้เป็นครูทต เป็น
 หัวหน้าที่ต และเป็นลูกน้องทต ซึ่งทุกท่านที่รู้จักก็ยอมรับนับถือใน
 ขอน คงจะเห็นได้ในบนปลายของชีวิตว่า พี่สายพินพยายามไปทำงานไม่
 ทอดอย ทงทกาลงเจ็บป่วย ไม่ยอมมคดอยตามคาคิดคานของผู้หวังตทจะ
 ให้ลาออกจากราชการเพื่อพักรักษาตัว

การจากไปของพี่สายพินทำให้เราโศกเศร้าอาลัยรักอย่างสุดซึ้ง แต่
 ความทุกข์ของน้อง ๆ รวมกันก็ไม่ได้สักกะฝักของความเศร้าโศก ปวด
 ราว และเจ็บช้ำของพชนของเรา ทตองสูญเสยคู่ชีวิตไปอย่างสุดจะลบ
 เลือนได้

ถ้าชาติหน้ามีจริง ขอให้เราได้มาเกิดเป็นพี่น้องซึ่งรักใคร่กัน
 เหมือนชาตินี้ และขอให้พมความสุขกายสบายใจ อย่าได้มีโรคภัยเบียด
 เบียนจนต้องทนทุกข์ทรมานและสิ้นชีพไปในเวลาอันไม่สมควรเช่นนี้เลย
 น้อง ๆ ขอตั้งจิตอธิษฐานให้ดวง วิญญาณ ของพี่สายพิน จง ไปสู่
 สุกตติ จงได้ไปเสวยสุขในสัมปรายภพจงทุกประการเทอญ

[๑๔]

“พจากไปน้องใจหายเสียดายนัก

ด้วยสุดรักสุดบูชามานต์ต้น

ขอวิญญูญาณของพทวายชนม์

จงตาลดลดแดนสวรรคชนวมาน

ด้วยกรรมดพประกอบตบสนอง

พของน้องเสวยสุขทุกสถาน

เกิดชาติใดโรคภัยอย่าพองพาน

เพียบพร้อมพรสัประการสราญเทอญ”

จากน้อง ๆ ของพี่สายพณ

หม วัฒน

ยก รตนโกมล

วินิจ ตันตีหงศ์

นิลประภา ตันตีหงศ์

เพิ่มศรี ไตรสุวรรณ

ภทรา พรประสิทธิ์

๒๒
อาลัยรัก

วันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ ตรงกับวันอาทิตย์ เป็น
วันที่คุณข้าซึ่งเปรียบเสมือนคุณแม่บังเกิดเกล้า อันเป็นสุดที่รักของผม
ต้องจากไปอย่างไม่มีวันกลับด้วยโรคหัด ซึ่งเป็นโรคประจำตัวที่ไต่
คุกคามมาเป็นเวลาหลายสิบปี แม้คุณข้าจะมีโรคประจำตัว แต่ทั้ง
กิจการบ้านและราชการคุณข้าไม่เคยขี้ขลาดขยันทนเพียรตลอดมา
ประกอบกับคุณข้าเป็นคนที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี แผ่นความเมตตาสำหรับ
ทุกคนที่ต้องการให้ช่วยเหลือ การจากไปของคุณข้าในครั้งนั้น จึงยัง
ความเศร้าสลดมาสู่ผมและญาติทุก ๆ คน เพราะทุกวันนี้เคยได้ยิน
คำว้ากเล่าว้ากเตือนสั่งสอนให้ประกอบแต่คุณงามความดีเพื่อเกียรติ
ของวงศ์ตระกูล

ด้วยความอาลัยรักในคุณงามความดีและพระคุณของคุณข้าที่ม
ต่อผม ซึ่งจะหาที่เปรียบมิได้ ผมจึงขอบวชอุทิศส่วนกุศล ขอให้
ดวงวิญญาณของคุณข้าซึ่งเป็นสุดที่รักของผม จงไปสู่สุคติใน
สัมปรายภพเทอญ

จากบุตรบุญธรรม
วิวัฒน์ วัฒน

หลาน หลาน อาลัย

ปราศจากกลางและการสังสรรค์ใด ๆ ว่า ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๑๑
เราหลาน ๆ จะพบกับความโศกเศร้า จะพบกับความสูญเสีย ชนิตที่
ผู้วิเศษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ ไม่อาจช่วยได้ นั่นคือ ขาวมรณกรรม
ของคุณ้า—คุณป้า สายพิณ วัชรโน

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนแก่เราว่า ทุกคนจะต้องประสบ
กับ การเกิด การแก่ การเจ็บ และการตาย หลักรวมอันนี้เป็นความ
จริงที่สุด แต่เราหลาน ๆ ใครที่จะอุทธรณ์ว่า คุณน้า—คุณป้า สายพิณ ๆ
ควรจะมีชีวิตต่อไป ความจริงอยู่ดีจริงแท้ แต่ความจริงก็เป็นความจริง
คุณน้า—คุณป้า สุดทรวงของเรา จากเราไปแล้ว จากไปโดยไม่มีวันกลับ

โดยปกติคุณน้า—คุณป้า เป็นคนยิ้มแย้มแจ่มใส รักและเอ็นดู
หลาน ๆ ทุกคน ไม่แต่ในวงศญาติพี่น้องเท่านั้น มิตรสหายก็รักใคร่
ชอบพอในอรัญวาสย์ของท่าน เป็นบุคคลที่ไม่เป็นภัยแก่ผู้ใด ช่วยเหลือ
ให้ความอุปการะอย่างดี คุณธรรมที่หลาน ๆ ลืมไม่ลงอีกประการหนึ่ง
ท่านเป็นผู้ให้เกียรติและยกย่องผู้อื่นเสมอ เมื่อได้รับของทีระลึก ก็เอามา
อวดหลาน ๆ และบอกว่าคนนั้นคนนั้นได้กรุณาให้เป็นของขวัญ

ในชีวิตของท่านต้องประสบกับโรคที่ทรมาณที่สุด คือ โรคหืด
เมื่ออาการหืดปรากฏ ท่านชอบนั่งคนเดียวไม่ให้ใครรบกวน หลาน ๆ ก็
คอยช่วยเหลืออยู่ห่าง ๆ ท่าน เกิด ท่าน เจ็บ แล้วท่าน ตาย ขณะ
ที่ม้วยเพียง ๕๖ ปี ท่านยังไม่แก่ ท่านควรจะมีชีวิตอยู่ต่อไปให้
หลาน ๆ ได้ชื่นชมอีกนาน

การจากไปของท่านครั้งนองความเสียดาย และอาลัยยิ่ง หลาน ๆ
 ขอให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณย่า—คุณป้า สายพิน ฯ จงไปสู่
 สุคติ ณ สัมปรายภพเถิด

คุณ	น้าสุดรักสน	ลมปราณ
ป้า	จากไปใจหลาน	โศกเศร้า
สาย	เกินจกกราบกราน	เทพชุบ ชีพนา
พิน	เสนาะเพราะช่วยเกล้า	ส่งให้สถิตสวรรค

หลาน หลาน

แด่คุณบ้า

วันนั้น ตรงกับวันอาทิตย์ที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๑๑ ประมาณ
๑๒ นาฬิกาเศษ หลานทุกคนได้รับข่าวซึ่งไม่มีใครคาดคิดมาก่อนเลยว่า
คุณบ้าได้เสียชีวิตแล้ว แต่หลานทุกคนไม่เชื่อว่าคุณบ้าจะเสียชีวิตรวดเร็ว
เช่นนั้น เพราะพวกเราทุกคนไม่มีใครเคยได้ข่าวมาก่อนเลยว่าคุณบ้าไม่
สบาย เพียงแต่คุณบ้าเป็นหิด ซึ่งเป็นโรคประจำตัวของท่าน ซึ่งท่านก็
ได้รับการเยียวยากับแพทย์เป็นประจำอยู่แล้ว แต่แล้วเหตุการณ์ที่ไม่
คาดฝันก็ได้เกิดขึ้น หลาน ๆ ทุกคนยังจำวันนั้นได้ดี วันนั้นแสนเงียบ
เหงา วังเวง และเศร้าเหลือเกิน เพราะวันนั้นคุณบ้าของเราสิ้นชีวิต
เสียแล้ว

การจากไปของคุณบ้าครั้งนั้น ทำให้หลานทุกคนรู้สึกเศร้าสลดใจ
เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการจากไปอย่างกระทันหัน ซึ่งไม่มีใครวางแผนมาก่อน
เลย เปรียบเสมือนท้องฟ้าที่เคยสว่างไสวซึ่งทำความสดใสให้แก่ญาติมิตร
ทั้งปวง แต่แล้วก็เกิดพายุใหญ่ พัดเอาความสุข สดชื่นหายวับไปกับตา
สิ้น เหลือแต่ร่องรอยของความทุกข์ระทม เราทุกคนรู้สึกดิ่งเพราะ
คุณบ้าได้สิ้นชีวิตไปอย่างรวดเร็ว เปรียบเสมือนสนรมโพธิ์ รมไทร ซึ่ง
ยังไม่มีหลานคนใดได้ปรนนิบัติคุณบ้า เพื่อตอบแทนพระคุณของท่าน
อย่างเต็มที่ โดยปรกติกุณบ้าเป็นคนใจดี คุยสนุก เต็มใจที่จะให้ความ
ช่วยเหลือแก่หลานทุก ๆ คน คอยเป็นห่วงกลัวหลานจะไม่มทเรียน ไม่มี
งานจะทำ คอยให้ความช่วยเหลือ อุปการะทุกอย่าง เมื่อคุณบ้าท่านมา

ที่วนจากพวกเราไปในเวลาที่ไม่สมควรเช่นนั้น ก็ยอมนำความเคราะห์สาสด
มาสู่ญาติมิตรทุกคน

ถึงแม้ว่าคุณบ๊ายจะจากหลาน ๆ ไปแล้ว แต่หลานทุกคนยังมีความ
รู้สึกเสมือนว่าคุณบ๊ายยังมีชีวิตอยู่ กอຍให้ความช่วยเหลือ อุปการะหลาน ๆ
อยู่เสมอ หากแม้ว่าคุณบ๊ายจะจากคุณบ๊ายสถิตอยู่ ณ ที่ใด โปรด
การุณารับทราบด้วยว่า หลานทุกคนยังคงอาลัยรัก และระลึกถึงพระคุณ
ของคุณบ๊ายอยู่ชั่วนรันดร์

ถนอม รัตนโกมล

รัตนา รัตนโกมล

อารี ศิริรินทร์นัท

พอใจ รัตนโกมล

วันดี รัตนโกมล

สมศักดิ์ รัตนโกมล

โสภณ รัตนโกมล

เสาวณีย์ รัตนโกมล

สุนิดา รัตนโกมล

คำไว้อาลัยของหลานต้นตึงหงส์

คุณข้าจากหลานไปใจแสนเศร้า

สุดบรรเทาโศกสลดเฝ้าค้นหา

นกตึงคร่งทานยังมดวงชวา

มเมตตาทวถงหลานชงใจ

ช่วยปกป้องดูแลไม่แปรพักตร์

ให้ความรักความปรานีใดน

คอยสั่งสอนตักเตือนเหมือนเพื่อนใจ

หลาน ๆ ไต่บทเรียนมาคำอนันต์

แต่ยามนี้จะมิใครผู้ใดเล่า

ทคอยเฝ้าห่วงใยไม่แปรผัน

เปรียบเหมือนนกพรากอกแม่เฝ้าราพัน

ทุกคนวันครวญหาคุณเบาเอ๋ย

ไชยธ

ต้นตึงหงส์

ภาวนา

”

อรุณรัตน์

”

บุญจพร

”

แต่คุณบาสายพิณ

เราหลาน ๆ ของคุณลุง ยังจำได้ไม่ว่า เมื่อเราเริ่มเข้ามาศึกษา
ต่อในกรุงเทพฯ นั้น คุณบาสายพิณจะต้องเป็นผู้จัดการหาโรงเรียนที่
เหมาะสมให้ เป็นผู้ปกครองรับส่งเราที่อยู่โรงเรียนประจำ จัดหาเครื่อง
ใช้ไม่สอยให้ทุกอย่าง ไม่ว่าจะอะไรที่เกี่ยวกับหลาน ๆ คุณลุงมักจะมอบ
ภาระให้คุณบาสายพิณ ทงนเพราะคุณลุงซึ่งในน้ำใจของคุณบาสายพิณ
หวังดีต่อหลาน ๆ ของคุณลุงอย่างแท้จริง

พวกเราทั้งสี่คน ได้อาศัยอยู่กับคุณลุงคุณบาสายพิณ จบการศึกษา
ตลอดเวลา นั้น เราได้รับการอบรมบ่มนิสัย และทัศนคติจากคุณบาสายพิณ
อย่างถูกต้องดีงาม อันเป็นผลให้พวกเราต่างได้ก้าวไปในทางชีวิตที่
เหมาะสมพอควร

ใช้แต่เท่านั้น แม้จนเวลานี้ พวกเราออกไปประกอบอาชีพเป็น
หลักฐานไปแล้ว คุณบาสายพิณยังไม่วายคอยดูแลช่วยเหลืออยู่เสมอ ครอบครัว
โตมีหลานตาหลานยาย ท่านก็จะไปเยี่ยมบ่อยครั้ง และทุกครั้งต้องมี
ของติดมือไปฝากหลาน ๆ เสมอ หลานเล็ก ๆ จึงมักจะบ่นหาคุณยาย
สายพิณ และรบเร้าที่จะไปเยี่ยมคุณยายสายพิณ ซึ่งท่านก็จะต้อนรับ
หลาน ๆ อย่างน่าชื่นใจเสมอ

คุณบาสายพิณเป็นกษัตริย์ธรรม ตรงไปตรงมา ง่ายต่อการที่ผู้อยู่ใน
ปกครองจะเข้าใจ ท่านไม่เลือกพรรคพวกที่ซึ่ง ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อผู้ใด
หลาน ๆ ได้รับการเลี้ยงดูเสมอหน้ากันหมด และมีความสุขสบายจน
ทุก ๆ คนไม่อยากจากไป

ถึงนั้นเมื่อเราได้รับโทรศัพท์จากบ้าน ลาดหญ้า เมื่อตอนเที่ยงวันที่
 ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๑๑ แจงข่าวมรณกรรมของคุณป้าอย่างกะทันหัน
 เราตกใจ งงงัน เศร้าสลด และสงสารอย่างที่สุด ที่ท่านจากไปอย่าง
 ไม่คาดฝัน ไม่มีคุณลุงซึ่งเป็นทรกยงของคุณป้าอยู่เคียงข้าง

ด้วยความรัก ความกตัญญู ต่อคุณลุง คุณป้า พวกเราหลาน ๆ
 ที่อยู่ในกรุงเทพฯ ได้พร้อมใจกันจัดงานศพให้คุณป้าอย่างดีที่สุดเท่าที่จะ
 ทำได้ ในช่วงระยะแรกที่คุณลุงยังไม่เดินทางมาถึง

หลานขอตั้งจิตอธิษฐานให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณป้าจงไป
 สู่สุคติ กุศลผลบุญที่หลาน ๆ ได้กระทำ ขอจงบันดาลสุขให้คุณป้าใน
 สัมปรายภพจงทุกประการเทอญ

อภิรัตน์ ศรินทรนนท์

กฤษิณี ตันทวีวงศ์

รวินทิรา ไตรสุวรรณ

ไตรวัฒน์ ไตรสุวรรณ

๑ แต่คุณบ้า

อันอาทตย์
ยังเวชนกลับ
แต่คุณบ้า
ลับกายา

คุณบ้าครบ
บ้าลับไป
ดูจพามา
ไม่มีใคร

ขอรวมจิต
แม่นบุญญา
ขอกุศล
เสริมพลัง
ไอนับ
เหมือนนมแก้ว
แสนรัตน
สุดเสียดาย

จันทรา
มาสำแดง
จากไป
ลับสำเนียง

คุณบ้าขา
สุดจะคาด
กลางกมล
เห็นหน้า
อธิษฐาน
สร้างไว้

ผลบุญ
ส่งวิญญา
แต่น
อันสุดรัก
บมว่า

สุดจะข่ม

หน้อย
หนึ่ง
หน้อย
เณร
เณร

พรประสิทธิ์

ถึงลาลับ
แสงส่องหล้า
แล้วไม่มา
เสียงปราน
บ้าไปไหน

หวาดผวา
จนปัญญา
ก่อนลาไกล
ทุกหลานบ้า
ในหนหลัง
หนุนกำลัง
สู่ฟ้าไกล
ไม่มีแล้ว
หักสลาย
ชวาวาย
ระทมใจ

พจนานัลย

ข้าพเจ้ารู้สึกใจหายวาบ เมื่อได้ทราบข่าวมรณกรรมของอาจารย์
สายพิน วังโน เพราะข้าพเจ้านึกไม่ถึงว่าจะรวดเร็วแบบนี้ และเมื่อ
ท่านยังมีชีวิตนั้นได้ประกอบคุณงามความดีไว้เป็นเนนกประการ

อาจารย์สายพิน วังโน เป็นผู้ใหญ่ที่ข้าพเจ้ารักนับถือเสมือนญาติ
ท่านมีจิตใจที่เต็มเปี่ยมด้วยความเมตตาปรานี ความเป็นมิตร มีพรหม
วิหารดีเป็นคุณธรรมประจำใจเสมอต้นเสมอปลาย

ข้าพเจ้าคิดถึงคุณงามความดีของอาจารย์สายพิน วังโน ไว้มาก
มาย และคิดว่าถ้าได้นำความดีนั้นมาเขียนคงจะได้เรื่องราวมากมาย แต่
ความสลัดเศร้าใจ ทำให้ข้าพเจ้ามีอาจจะบรรยายให้เป็นลายลักษณ์อักษร
อันสุนทรอย่างที่ใจนึกได้ ทั้ง ๆ ที่รู้อยู่เต็มอกว่า ความตายเป็นธรรมตา
ซึ่งมนุษย์ทุกรูปทุกนามก็ต้องประสบเข้าไม่วันใดก็วันหนึ่ง แต่ข้าพเจ้าก็
สุดที่จะหักความอาลัยได้ ในเมื่อความตายนั้นมาถึงอาจารย์สายพิน วังโน

อาจารย์สายพิน วังโน เมื่อมีชีวิตอยู่ไม่เคยทำความชั่วตลอดชีวิต
ทำแต่คุณงามความดี ขอกุศลบุญราศที่อาจารย์สายพิน วังโน ได้
ประกอบกรรมดีไว้แล้วในปัจจุบันชาตินี้ จงเป็นผลให้อาจารย์สายพิน
วังโน ได้ประสบ อริวิบุล มนุญผล ตามควร แก่คติวิสัย ในสัมปรายภพ
โพ้นเถิด

ววัฒน บุรทัต

“แต่...คุณบ้า”

เสียงโทรศัพท์ทักงาน

ทุกครั้งเคयरนเราน้ำใจ

๒๖ พฤษภาคม ๒๕๑๑.....เสียงโทรศัพท์ทักงานหวาน

“คุณบ้าเสียเสียแล้ว”

สิ่งแวดล้อมอบบยงออลเหมือนนกับจะเงยบลงฉบับพลน เงียบ และเยือกเย็น

ความอาทรโหยให้จู่โจมจับใจ

นาตา และนาตา ไม่ลบเลือนความโทมน์สให้จางลงเลย

คุณบ้า คือ ภรรยาอาจารย์ชั้น วังโน... อดีตอาจารย์ใหญ่ ภ.ป.ร.

ราชวิทยาลัยที่เรารักเคารพประหนึ่งญาติผู้ใหญ่

คุณบ้า คือ คุณป้าของพี่แก้ว ที่แสนสนิทสนม

แต่ คุณบ้า เป็นคุณบ้า ที่เปี่ยมด้วยความเมตตา ปราณอ่อนอบอ่อน ด้วย

ความเอื้ออารี อันฉายแสงเรืองรอง ไม่เคยเลยสักครั้งที่

พบคุณบ้าแล้วจะไม่กลายเป็นกลุ่มหมอง

คุณบ้า คือ สายฝนแห่งฤดูร้อนแท้ ๆ เทียว

มาลา ควันธูป และสีดำ ไม่อาจทดแทนความรู้สึกเศร้าหมองแห่งใจได้

แม้น้อยหนึ่ง

บันไดแห่งสวรรค์ทอดรับคุณบ้า ชนสู่ความสงบสุขเบื้องบน

ถึงจะตระหนักแน่แล้วอย่างน

[๒๖]

ก็ไม่อาจดับความเดือดร้อนแห่งจิตอันเนื่องมาจากความอาวรณ์อาลยลงได้
คุณงามความดีของคุณป้า จะประทับใจและคงอยู่ตลอดไป
นิรันดร ในหัวใจของเรา.....ทุกคน

“ ล ”
จรรยา

พหลโยธิน—บางเขน

คุณสายพิณ ที่รัก

จันทร์ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๑๑ เวลา ๘.๑๕ น. ดิฉันกำลัง

ลงเวลาทำงานตามปกติ ได้ยินเสียงว่าคุณสายพิณ ภรรยาอาจารย์
ชิน วุฒโน เสียเสียแล้ว ใจหายวาบ เพียงวันศุกร์วันเดียวทเห็นเก้าอี้วาง
วันเสาร์ วันอาทิตย์ก็หยุด ใครจะคิดบ้างว่าจะได้ข้ามวัน ทั้งเสียใจ,
เสียตาย, สงสารประดังขึ้นมา ทำให้ตื่นตื่นไปหมด ภาพของคุณสายพิณ
เกิดขึ้นทันที ดิฉันมองเห็นภาพที่คุณสายพิณ นั่งที่โต๊ะทำงาน เดินไป
ห้องน้ำ เดินไปโรงอาหารยื่น คอยอาจารย์ชนตอนเย็น ๆ เคยล่อว่า
“พจนไม่มาแล้ว” ยังจำเสียงหัวเราะของคุณสายพิณได้ “เหอะ ๆ เดียว
จะมา” คุณสายพิณเป็นคนเบ๊ตเผย ไม่มีลบลมคมใน มีอุเบกขาอยู่มาก ๆ
ไม่เป็นอันตรายกับใคร กบได้ทุกคน ด้วยเหตุที่ต่างฝ่ายต่างสนใจใน
สุขภาพซึ่งกันและกัน ทำให้เราทั้งสองมเื่องคุยกันได้สนิทสนม เมื่อพบ
กันคราวใด ดิฉันยังจำเสียงคุณสายพิณถามได้ว่า “เป็นไง? ดิฉันใหม่
วันหน้าไม่เดิน ไปหาหมอเสียชั้ วันไหนอากาศช้น, เย็น, ดิฉันก็จะ
นึกถึงคุณสายพิณ และต้องไปถามว่า “เป็นอย่างไร หอบหรือเปล่า?
แน่นหน้าอกไหม? เราคุยกันแต่เรื่องสุขภาพ เพราะต่างก็มีโรคประจำตัว
ด้วยกัน ดิฉันยังจำได้ว่า เมื่อดิฉันป่วยผ่าตัดไส้ติ่ง แล้วมีเหตุอื่นทำให้
ต้องนอนในโรงพยาบาลเดือนเศษ และยังต้องมารักษาต่ออีกตงเดือนกว่า
คุณสายพิณยังล่อดิฉันว่า “ฉันแข็งแรงกว่า ผ่าตัดแล้วนอน ๑๔ วัน
เท่านั้น ไม่เป็นอะไร สบายดี หมอมือแน่น” ดิฉันไม่นึกว่าคุณสายพิณ
จะไปก่อนดิฉัน แต่ก็เป็นไปแล้วตามกฎแห่งอนิจจัง ผู้ไปก่อนเป็นผู้ได้รับ

ความสุขก่อน คิฉันยังจะต้องรับทุกขกรรมต่อไปอีกจนกว่าจะถึงเวลาที่
ต้องตามคุณสายพิณไปเช่นเดียวกัน ซึ่งยังไม่ทราบว่าเมื่อใด

เท่าที่ไตร่ตรองคบหากันมา คุณสายพิณ เป็นคนดี ตั้งตนไว้ชอบ
ไม่เห็นว่าได้เบียดเบียนผู้ใดให้ได้รับทุกข์ อยู่ด้วยความสะอาดกาย สะอาด
ใจ เพราะฉะฉันทงของของคุณสายพิณก็เป็นทางบริสุทธิ์ ไปได้ สิ้นสุด
เป็นแน่แท้ เพื่อนที่อยู่ข้างหลังยังระลึกถึงความดีอยู่ด้วยใจจริงตลอดไป

ดวงรัชฎ ศศะนาวิน

คำนำ

เอกสารการจัดการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว ได้รวบรวมจากหนังสือราชกิจจานุเบกษา และหนังสือกฎหมาย
ในรัชกาลที่ ๕ เป็นพระราชดำริ พระบรมราชโองการพระราชดำรัส
และประกาศต่าง ๆ เกี่ยวแก่อการจัดการศึกษาตั้งแต่แรกเริ่ม จนถึง ร.ศ.
๑๐๘ ที่ต้องจบลงเพียง ร.ศ. ๑๐๘ ก็เพราะท่านเจ้าภาพเกรงว่าจะ
พิมพ์ไม่ทันแจกงานศพครั้น ความจริงเรื่องการจัดศึกษานั้น มีต่อ
ไปอีก จนกระทั่งเสด็จสวรรคต

การจัดระบบการศึกษาในประเทศไทยเพิ่งมาเริ่มในรัชสมัยพระ-
บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ก่อนนั้น เด็กได้เรียนหนังสือจาก
วัดและจากผู้ปกครองที่บ้าน "โรงเรียน" ตามความหมายในสมัยปัจจุบัน
ยังไม่มี แนวและมาตรฐานการศึกษาที่ยังไม่ได้กำหนดไว้ การศึกษา
เพื่อใช้วิชาความรู้ให้เป็นประโยชน์แก่รัฐก็ยังไม่เกิดขึ้น ในการเริ่มจัด
ศึกษานั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประสบปัญหา
หลายอย่างหลายประการ และต้องทรงหาทางแก้ไขเป็นระยะ ๆ เป็น
เรื่อง ๆ ไป ดังที่จะเห็นได้จากเอกสารต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่การทำความเข้าใจกับราษฎรว่า การจัดให้เด็กเล่าเรียนนั้นจะมีคุณประโยชน์อย่างไร
ปัญหาใหญ่อยู่ที่ต้องทรงขจัดความหวาดกลัวของราษฎรว่ารัฐบาลจะจับ
เอาเด็กไปเป็นทหาร ที่แรกจัดโรงเรียนนั้นถึงกับต้องทรงจ้างให้เด็กเข้า
เรียน ต้องพระราชทานสิทธิพิเศษ คือ เด็กผู้ชายที่เล่าเรียนได้จับชน

ประโยคสอง ได้รับการยกเว้นไม่ต้องสักขีอมือ ซึ่งหมายความว่า จะไม่
 ต้องถูกเกณฑ์แรงงานมาทำราชการต่งคนอื่น ๆ เมื่อจะจัดโรงเรียนแล้ว ก็
 ต้องมีแบบเรียน แบบเรียนภาษาไทยแต่เดิมก็มแต่เงินตามณ ซึ่งเรียนได้
 ยาก จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)
 คิดแบบเรียนหลวงชนใหม่ และต่อมาปรากฏว่าแบบเรียนหลวงชุดนั้นก็
 ยิ่งยากแก่การเล่าเรียน ไม่ทันกับความต้องการของบ้านเมือง ในสมัยที่
 สมเด็จพระยาตากษานูปภาพทรงว่า การกรมศึกษาธิการ จึงทรง
 แก้ไขอีกครั้งหนึ่ง เมื่อตั้งโรงเรียนแล้ว ก็มีการกำหนดมาตรฐานของ
 การเรียน กำหนดวิธีสอบไล่ จัดระบบบริหารโรงเรียน และบริหาร
 การศึกษาทั่ว ๆ ไป จนเกิดเป็นกระทรวงศึกษาธิการในที่สุด

ในการจัดการศึกษานั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงเพ่งเล็งถึงความต้องการของประเทศเป็นสำคัญ ทรงจัดการศึกษา
 ทุกด้านทั้งเป็นแก่ความเจริญของประเทศ ทรงตั้งโรงเรียน ประถม
 สำหรับราษฎรทั่วไป นอกจากโรงเรียนหลวงแล้ว ยังทรงอุปถัมภ์
 โรงเรียนราษฎรซึ่งขณะนั้นเรียกว่า โรงเรียนมูลสามัญชลยศกต ทรงตั้ง
 โรงเรียนสำหรับฝึกฝนผู้ที่เป็นครู เรียกในขณะนั้นว่าโรงเรียนฝึกหัด
 อาจารย์ และเนื่องจากสมัยนั้นรัฐบาลต้องการผู้รู้หนังสือสำหรับให้มาทำ
 ราชการ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งโรงเรียนสำหรับฝึกหัดวิชา
 ราชการฝ่ายพลเรือน ส่วนในเรื่องการทหารก็โปรดเกล้าฯ ตั้งโรงเรียน
 นายร้อยทหารบก การศึกษาในวิชาชีพและวิชาเทคนิคต่าง ๆ ที่บ้านเมือง
 ต้องการผู้รู้ในขณะนั้น ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้น และ

จัดเป็นการศึกษาในระดับอุดมศึกษา มีโรงเรียนสำหรับนักเรียนแผนก
นักเรียนการทดลอง นักเรียนเพาะปลูก นักเรียนป่าไม้ นักเรียนราชแพทย
นักเรียนสรรพากร นักเรียนโลหกิจ และนักเรียนอาเภอ เป็นต้น

การส่งนักเรียนไปศึกษาต่างประเทศ ก็ได้เกิดขึ้นในรัชสมัยของ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่แต่เพียงพระราชโอรส และ
พระบรมวงศานุวงศ์เท่านั้น แม่นุกราชบุรุษสามัญ ถ้าเรียนดี ก็ได้รับ
พระราชทานรางวัล และรับพระราชทานทุนให้ไปศึกษาต่อณต่างประเทศ
ทุนหลวงสำหรับไปศึกษาต่างประเทศได้เกิดขึ้นโดยพระมหากรุณาธิคุณ
ของพระองค์ท่าน

สำหรับคนต่างศาสนา ต่างภาษา ที่อยู่ในพระราชอาณาจักรพระ-
องค์ก็มีได้ทรงละเลย ใน ร.ศ. ๑๒๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานเขตนมัสยิด สำหรับโรงเรียนหนังสือภาษาไทย และภาษา
แขก แก่พวกทนต์บลดศาสนาอิสลาม

ในด้านการศึกษาออกโรงเรียน พระองค์ก็ได้ทรงจัดตั้งสงทนต์
สมัยที่สุดในขณะนั้น คือหอสมุดสำหรับพระนคร ซึ่งขณะนั้นเรียกชื่อว่า
หอสมุดแห่งชาติ นอกจากหอสมุดสำหรับพระนครแล้ว ตามกระทรวง
ต่าง ๆ ก็มีหอสมุดเกิดขึ้นทุกแห่ง และที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือ การ
สอนวิชาจัดห้องสมุดสำหรับโรงเรียน ได้เริ่มมตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๔
โดยเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรสำหรับโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์

ทางด้านงานหนังสือ ได้ทรงเห็นความจำเป็นที่นักเรียนจะต้องมี
หนังสือเล่าเรียนความรู้ และทรงเห็นประโยชน์ของหนังสือสำหรับคน

ทั่วไปเป็นอันมาก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ทำนุบำรุงการหนังสือ
 เริ่มแต่ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องราวต่าง ๆ ในทางวรรณคดี โบราณคดี
 การท่องเที่ยว และแม่ตำรากบขาว ก็ได้เคยทรงพระราชนิพนธ์ไว้ ทรง
 ทำนุบำรุงการพิมพ์หนังสือสารคดีประโยชน์ โดยโปรดเกล้าฯ ให้คณะ
 กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณเป็นผู้ดำเนินการคัดเลือกจัดทำผู้แต่ง และ
 จัดพิมพ์หนังสือขึ้นเพื่อจำหน่าย ทรงทำนุบำรุงนักเขียนโดยจัดรางวัล
 พระราชทานผู้ที่แต่งได้ดี และทรงเริ่มการคุ้มครองลิขสิทธิ์ของผู้ประพันธ์
 เห็นได้ว่า การจัดการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวนั้น เป็นไปทุกด้าน และได้ทรงวางรากฐานการศึกษา
 ประเทศไว้อย่างดี

เอกสารในการจัดการศึกษาของพระองค์ท่านที่รวบรวมไว้ยังคง
 เป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจจะศึกษาเรื่องราวโดยละเอียด ได้กล่าวแล้วขี
 ติกันว่า เอกสารนี้ มถึง ร.ศ. ๑๐๘ เท่านั้นจึงไม่ได้รวมหลาย ๆ เรื่อง
 ที่ได้ทรงจัด

คุณครูสายพิณเป็นผู้ที่มีอุปการคุณแก่ดิฉันในสมัยเริ่มแรกเรีย
 หนังสือในโรงเรียนสตรีประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ระยะเวลา
 รู้สึกว่ายาวนานเหลือเกิน แต่ความทรงจำในสิ่งต่าง ๆ กลับแจ่มชัด แ
 เห็นได้ถนัดว่า ในการวางรากฐานการดำเนินชีวิตของคนเรานั้น
 นั้น ครูในปฐมวัยมีความสำคัญอย่างที่สุด ดิฉันนึกได้เป็นระยะ ๆ อยู่
 เสมอว่า ททาสงนนสงนได้ดี เพราะใครเป็นผู้ตั้งต้นให้ในครั้งแรก เมื่อ

ลึก ๆ กรุ๊ตกแต่เพียงว่า ครูไม่รัก ถูกดู ถูกตีไม่ได้หยุด โตะแล้วจึง

ได้เข้าใจความหมายและรำลึกถึงพระคุณท่านอยู่เสมอ

คุณครูเป็นผู้ที่มากดี และดิฉันเชื่อมั่นว่า ท่านเป็นผู้ที่ไปดี เพราะ

ที่ท่าน บำเพ็ญให้ แก่ศิษย์ ย่อม เป็น กุศล สมองให้ ท่าน อยู่ใน ความสงบ

วันจันทร์

แม่มาศ ขวลิศ

“ — — ทรงพระราชดำริเห็นว่า ความเจริญของคนทั้งหลายย่อม
เกิดแต่ความประพฤติชอบ แลการเลี้ยงชีวิตชอบเป็นต้น คน
ทั้งหลายจะประพฤติชอบ แลจะหาเลี้ยงชีวิตโดยชอบแล้ว ก็ย่อม
อาศัยการได้สดับฟังโอวาทคำสั่งสอนที่ชอบ แลการที่ได้ศึกษา
วิชาความรู้ในทางที่จะให้บังเกิดประโยชน์มาแต่ย่อมเยาว์ แลฝึก
ซ้อมสั่งสอนให้แน่นในทางสัมมาปฏิบัติ แลเจริญปัญญาสามารถ
ในกิจการต่าง ๆ อันเป็นเครื่องประกอบภาระหาเลี้ยงชีพเมื่อเติบโตใหญ่
จึงชื่อว่าได้เข้าสู่ทางความเจริญ เป็นความจริงดังน

ประกาศจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง

ร.ศ. ๑๑๗

ประกาศเรื่องโรงเรียน

มีพระบรมราชโองการ ให้นำพระบัณฑิตสุรสิงหนาท ให้ประกาศ
แก่หม่อมเจ้า หม่อมราชวงศ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งได้นำบุตร
ทูลเกล้าฯ ถวาย ให้ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณในกรมมหาดเล็ก
บ้าง ในกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์บ้าง มีเป็นอันมาก จึงทรง
พระราชดำริหาบุตรหลานของท่านทงปวง บรรดาที่เข้ารับราชการฉลอง
พระเดชพระคุณอยู่นั้น แลล้วนเป็นพมัวชาติมีตระกูลควรจะได้รับราชการไป
ในเบื้องต้นต่อไป แลที่ยังไม่รู้หนังสือไทย แลชนบทรรมนิยม
ราชการโดยมาก ที่รู้ยู่บ้างแต่ยังใช้อักษรเอกโท แลตัวสกตผิด ๆ
ไม่ถูกต้องตามแบบอย่างก็มอยู่มาก แลการรู้หนังสือก็เป็นคุณสำหรับ
ข้อใหญ่ เป็นเหตุจะได้รู้วิชาแลชนบทรรมนิยมต่าง ๆ จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดโรงเรียนขึ้นไว้ที่ในพระบรมมหาราชวัง
แล้วจัดคนในกรมพระอาลักษณ์ ตั้งให้เป็นขุนนางพนักงานสำหรับเป็น
ครูสอนหนังสือไทยแลคิตเลข ชนบทรรมนิยมราชการ พระราชทาน
เงินเดือนให้ครูสอนให้สมควรพอใช้สอย ส่วนผู้เรียนหนังสือนั้น จะ
พระราชทานเสอน่งหมกบเบยเลี้ยงกลางวันเวลาหนึ่งทุกวัน ครูสอนนั้น
จะให้สอนโดยอาการเรียบร้อย ไม่ให้ด่าตีหยาบคาย

อนึ่ง ถึงบุตรหลานของข้าราชการ ซึ่งยังไม่ได้นำเข้ามาทูลเกล้าฯ
ถวายนนักดี ถ้าสมัครจะเข้ามาฝากหัดเล่าเรียนหนังสือไทย ก็จงทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รับไว้ฝากหัดเล่าเรียน เพื่อจะให้รู้หนังสือแลคิต

เลข ขนบธรรมเนียมราชการให้ชัดเจน จะได้รับราชการฉลองพระเดช
 พระคุณต่อไป ถ้าท่านทรงปวงไศุทธาหมายประกาศนแล้ว จึงมีเจียนดี
 หมั่นตักเตือนบุตรหลานของท่านทรงปวง ให้เข้ามาฝึกหัดหนังสือไทย
 ถ้าเล่าเรียนได้ชำนาญในการหนังสือแล้ว ความดีงาม ความเจริญ ก็จะมี
 มีแต่บุตรหลานของท่านทรงปวงไปสืบกาลนาน

ประกาศมา ณ วันพฤหัสบดี เดือนอ้าย แรมสามค่ำ ปีมะแม

ศรีศกศักราช ๑๒๓๓

× × ×

ประกาศเด็ก ห้ามมิให้เล่นการพนันต่าง ๆ

มีพระบรมราชโองการมาพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ในพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอม
เกล้าเจ้ากรุงสยาม ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษและข้าทูลลออง-
ธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย แลทวยราษฎร์ในแขวงจังหวัดกรุงเทพ ฯ ให้
ทราบทั่วกัน ว่าในพนบ้านพนเมืองสยามนี้ การเล่นซึ่งจะชักจูงใจเด็ก
ให้เป็นนักเลง ให้เปลืองเปลืองเสียเวลา ซึ่งจะร่ำเรียนศึกษาวิชาใส่ตัวนั้น
มีมากหลายประการ คือการเล่นพนันมีผู้ใหญ่เป็นเจ้าของ ชักโยงให้เด็ก
เล่น คือไม้สามอัน ๑ ไม้กำแดง ๑ ไม้หมุน ๑ ตีตกวง ๑ อีโป่ง
ปั่น ๑ อีโป่งกำ ๑ อีโป่งชัต ๑ บันอีแปะ ๑ ขลุกลัก ๑ น้ำเต้า
พ้อ ๑ กรอกแกวต ๑ สี่เหลงลัก ๑ รวม ๑๒ สิ่งนี้ ห้ามมิให้ใคร
เป็นเจ้าของเล่นในที่บ้านแลที่ถนนหนทาง แลที่นอกทุ่งกรุงเทพ ฯ เป็น
อันขาด ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดยังขืนคิดการพ้อลวงเป็นเจ้าของ ชักชวนเด็กเล่น
การพนันตามถนนหนทางที่ใด ๆ อย่งทุกกล่าวมาทั้ง ๑๒ สิ่งนี้ ก็ให้
ทหารโปลิต, กำนัน, อำเภอ, แลคนอื่น ๆ จับผู้เป็นเจ้าของ แลเครื่อง
มือที่เล่นมาส่งยังโรงทหารโรงโปลิตชำระเป็นสัจจะ จะปรับเจ้ามือผู้เล่น
เป็นเงินสิบตำลึง ให้เป็นค่าสินบนแก่ผู้จับ แล้วให้ส่งพระราชอาญา
เขย็นเจ้ามือผู้เล่นยกหนึ่ง ๓๐ ที แล้วให้เจ้าหม่มมูลนายรับเอาตัวไป ถ้า
เล่นกันที่เรือนที่บ้าน ก็ให้ปรับใหม่เจ้ามือเงินสิบตำลึงเป็นค่าสินบนแล

ให้ทำโทษตามเช่นกล่าวมาแล้วนั้น ส่วนเจ้าเรือนเจ้าของบ้านยอมให้เจ้า
มือไปเล่นให้ปรับไหมเงินห้าตำลึง ไว้สำหรับซ่อมแซมบำรุงถนน อนึ่ง
ถ้าทหารไปปลุกกต ผู้รับสินบนกต จับได้ไม่เอาตัวมาส่งเจ้าพนักงาน ลง
เอาเงินกันมาก ๆ น้อย ๆ แลปล่อยตัวผู้ทำผิดละเมิดพระราชบัญญัติแล้ว
มีผู้มาร้องฟ้องว่ากล่าวชำระได้ความจริง ให้ส่งพระราชอาญา เช่นผู้ท
ปล่อยคนผิดจากพระราชบัญญัตินั้น ๓๐ ที ถอดเสียจากที่ไม่ให้ทำการ
ต่อไป แลปรับไหมเงินสิบตำลึง ให้แก่ผู้มาฟ้องร้องว่ากล่าวนั้น อนึ่ง
ถ้าเด็กอายุเพียง ๑๕ ปีลงมา จะเข้าไปเล่นเบย์บ่อนถั่วบ่อนไป การ
พนันเล่นอื่น ๆ ในบ่อนใด ๆ ให้เจ้าของบ่อนห้ามปรามขับไล่เสียอย่าให้
เล่น ถ้านายบ่อนยอมให้เด็กเล่น เด็กจะเสียเป็นเงินมากน้อยเท่าใด นาย
บ่อนจะเอาใช้แก่ตัวเด็กไม่ได้ ต้องตัดสินให้เป็นภพแก่นายบ่อน เพราะ
นายบ่อนละเมิดจากพระราชบัญญัติ อนึ่งการเล่นเป็นแต่เด็กเล่นกัน
ตามภาษาเด็กนั้น ให้เป็นทกตขวางหนทางชอกกรอก ล่ายากแก่คน
เดินไปมา แลคนขี่มาชรถทวักนนั้น คือเล่นลูกข่าง ๑ ช่วงไชย ๑
จ้องเต ๑ ทอยเทศ ๑ ทอยกอง ๑ อยุโยง ๑ ส้อนหา ๑ กุลาซ้อน
ผ้า ๑ เล่นตี ๑ เล่นเหว้า ๑ เล่นตะกร้อ ๑ จุดดอกประทัด ๑ จุด
ดอกไม้เพลิง ๑ ทัง ๑๓ สิ่งนี้ ให้บิดามารดาพี่บ้าน่าอา แลนายเงิน
ของเด็กห้ามปรามเด็กอย่าให้ออกมาเล่น ให้กตถนนหนทางเป็นอันขาด
ถ้าเด็กชนออกมาเล่นผิดจากพระราชบัญญัติ ก็ให้ทหารไปปลุกอำเภอ
จับตัวเด็กมามอบไว้ยังโรงปลุกโรงทหารให้เจ้าพนักงานปลุกเจ้าพนักงาน
งานทหารจกบาณูชี่ ขอเด็กแลบิดามารดาญาติญาตินายเงิน ตำบลบ้านไว้

ของเด็กห้ามปรามเด็กอย่าให้ประพฤติกการเล่่นอย่างท่วมาแล้่ว ให้เอา
 ใจฝึกสอนเด็กให้รู้จักธรรมเนียมที่ดี คือให้เรียนหนังสือให้เรียนเลข
 การศิลปศาสตร์วิชาช่างต่าง ๆ แลการวิชาค้าขายทำมาหากินตามนิสัยของ
 เด็ก ที่ชอบฝึกหัดสิ่งใดให้ได้วิชาสำหรับตัวเด็กไว้อย่างหนึ่ง จะได้เป็น
 ทพงของเด็กรต่อไปภายหน้า อย่าให้ผู้ใหญ่ทอดธุระให้เด็กเล่นในการที่ไม่
 เป็นประโยชน์เหมือนอย่างแต่ก่อนเป็นอันขาด ให้คอยเอาใจใส่ระวัง
 คอยเกี่ยงกันข่มขู่อย่าให้เด็กเล่นจงได้ อนึ่ง ให้กองตะเวรซ้ายกองตะเวร
 ขวาแล่นายอำเภอนายกำนันทงปวง เป้ารั้งราษฎรให้รู้ทั่วกันก่อนทุก
 บ้านทุกเรือนว่า กำหนดจะให้ลงมือจับตั้งแต่วัน ๗ วันอังคาร เดือน
 สิบเอ็ด ขนสามค่า ปี่จ่อ ออกศกไปให้ทหารให้ไปลิส นายแขวง นาย
 อำเภอ นายกำนันทงปวง ประพฤติให้ต้องตามพระราชบัญญัติหมาย
 ประกาศนจงทุกประการ อนึ่ง ห้ามมิให้ทหารไปลิสแล่นายแขวงนาย
 อำเภอนายกำนัน หรือผู้หนึ่งผู้ใดแกล้งใส่โทษจับเด็กให้ราษฎรได้ความ
 เดือดร้อนเป็นอันขาด ถ้าผู้ใดแกล้งจับเด็กทมิได้ผิดตงน มีผู้มาฟ้องร้อง
 ชำระได้ความเป็นสัจย์ จะให้ลงโทษตามโทษานุโทษ
 ประกาศมา ณ วันอาทิตย์ เดือนสิบ แรมเก้าค่ำ ปี่จ่อออกศก
 ศักราช ๑๒๓๖ เป็นปีที่ ๗ ในรัชกาลปัตยุบันน

x

x

x

ประกาศเพิ่มเติม ห้ามมิให้เด็กเล่นการพนันต่าง ๆ

มีพระบรมราชโองการ มีพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ประกาศ
แก่พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย แลทวย-
ราษฎร์ในแขวงจังหวัดกรุงเทพฯ ฯ ให้ทราบทั่วกันว่า ในหนังสือพิมพ์
ราชกิจจานุเบกษา แลหนังสือพิมพ์ประกาศที่ได้ออกแจกไปแล้ว ลง
วันอาทิตย์ เดือนสิบ แรมเก้าค่ำ ปีจอชอศกนห ว่าด้วยห้ามการเล่น
พนันต่าง ๆ ที่เป็นการผู้ใหญ่ชักให้เด็กเล่นได้ว่า ระบุการเล่นไว้แต่ ๑๒
อย่าง บัดนี้จะต้องห้ามเพิ่มเติมอีกอย่าง ๓ คือ ตีตกทุเรียน ๑ ตีคัมไฮ ๑
ของออย ๑ เพราะเป็นการเล่นทั้งสามอย่างนั้น มักจะก่อเหตุต่าง ๆ ถ้า
ผู้ใหญ่เล่นก็มักจะให้เกิดแก่งพังกันชน การทั้งสามอย่างนี้ห้ามขาดไม่ให้
เล่น รวมกับที่ไว้ก่อนเป็นการเล่น ๑๕ อย่าง แลขอเล่นห้ามการเล่น
เป็นแต่เด็กเล่นกันโดยลำพัง ให้เป็นทักท้วงทางถนนหนทาง ซอกกรอก
ลำบากแก่คนเดินไปมา ได้ระบุไว้แต่ ๑๓ อย่าง จะต้องเพิ่มอีก ๕ อย่าง
คือ ฟุ้งฟัน ๑ เรือฟุ้ง ๑ ตีไม้ตง ๑ ไม้ทง ๑ กวางยัน ๑ รวมกับ
ที่ไว้ก่อนเป็นการเล่น ๑๘ อย่าง ห้ามมิให้เล่นกลางถนนหนทาง ให้
นายแขวงนายอำเภอ ในกรมกองตระเวรซ้ายขวา เอาคำประกาศฉบับ
เพิ่มเติมนี้ ประกาศราษฎร์ให้ทราบทั่วกัน ตั้งแต่ออกประกาศ ๕ วันก่อน
แล้วให้ส่งมือจับไปตามหมายประกาศฉบับเพิ่มเติม

ประกาศเพิ่มเติมมา ณ วันอาทิตย์ เดือนสิบเอ็ด ขุนห้าค่ำ บังจอ
จอศก ศักราช ๑๒๓๖ เป็นปีที่ ๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

X X X

โปรดเกล้า ฯ

จะให้มื่ออาจารย์สอนหนังสือไทย แลสอนเลขทุก ๆ พระอาราม

ด้วยพระวุฒิการบดีศรีวิสุทศาสนวโรประการ จางวางกรมธรรมการ
รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า
ให้หมาย ไปถึง พระราชาคณะพระครูฐานานุกรมเปรียญอันดับทั้งวัดเดิม
วัดชน คณะวัดบวรนิเวศ คณะใต้ คณะเหนือ คณะกลาง ให้ทราบทั่ว
กัน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระดำริหว่า กุศลบุตรทุกถ้วน ทมอสุสา
เลาเรียนหนังสือไทย ลายมือวิชาหนังสือแลกระบวนเลขไหร เลขตลาด ๑
ให้รู้ตามแบบอย่างแต่ก่อนนน้อย บิดามารดาแลญาติเฝ้าฯ พงษ์มประสงค
จะให้บุตรหลานของตน เลาเรียนหนังสือไทยเลขให้รู้ชำนาญเอา
ตัวอักษรสาม เอกโทแลคำต่ำสูงตามแบบอย่างททานผู้รู้แต่ก่อนสืบ ๆ
กันมาให้สนเชิง จงอสุสาหาบุตรหลานไปฝากฝังแก่พระราชาคณะพระ
ครูฐานานุกรมเปรียญอันดับที่เคย นับถอว่า พระสงฆ์รูปนนเป็นผู้
หนังสือไทยแลวิชาเลขให้ส่งสอน บางทเด็กนนมบญญาเลาเรียนรูกม
บ้าง เด็กทเกยจกรานมวแต่เล่นเป็นกำลัง เด็กนนไม่รู้อะไรอย่างนกกม
เป็นอนนมาก พระสงฆ์ผู้เป็นอาจารย์ครนจะเขียนตเด็ก ก็เกรงใจบิดา
มารดาพบ้านาอาวของเด็ก ไม่อาจว่ากล่าวเด็กนนได้ นกเสยว่าจะรู้มรูก
ช่างเป็นไร พระสงฆ์ผู้เป็นอาจารย์นนจะคคอย่างนเป็นแท้ เด็กซงไปเป็น

ศิษย์วัดกโมลวิฆาสังโศกิตตัวเลย โดยมากสืบไปภายหน้ากุลบุตรผู้ที่จะเรียน
 หนังสือน้อยไทยลายมือ แลกระบวนเลขเชื่อมสูญเสียน ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ทรงพระราชกฤษฎีกาพระกรุณานุกรมเปรียญ ที่ได้รับพระ-
 ราชทานนิตยภัตตามถานาศักดิ์ในพระอารามหลวง สำหรับจะได้ส่งสอน
 พระภิกษุสามเณรศิษย์วัด เพื่อให้เป็นคนเป็นประโยชน์แก่กุลบุตรผู้ที่จะ
 เรียนแลอาจารย์ผู้ที่จะส่งสอนให้ถาวรวัฒนาการช่นกว่าแต่ก่อน เพราะ
 หนังสือน้อยไทยเป็นประโยชน์ที่จะเล่าเรียนพระไตรปิฎกต่อไป เป็นการเกื้อกูล
 แก่พระพุทธศาสนา ฎาเป็นกฤษฎีกาจะได้เป็นกำลังราชการ แลใน
 ประโยชน์ของผู้ที่เรียน เพราะฉนั้นขอให้พระราชกฤษฎีกาพระกรุณานุกรม-
 นุกรมเปรียญอันดับ ที่ได้รับหนังสือน้อยไทยลายมือแล้ววิชาเลขนั้น จงมีใจ
 เห็นแก่พระพุทธศาสนาแก่ราชการแผ่นดิน ช่วยหนุนบำรุงส่งสอนเด็กนั้น
 ให้เต็มกำลังความรู้ของตน ตั้งใจสอนจริง ๆ บรรดาที่เป็นพระอาราม
 หลวงให้ได้พระสงฆ์เป็นอาจารย์สอนเด็ก พระอารามหนึ่งตั้งแต่ ๕ รูป
 ลงมาทุกพระอาราม ตามอารามใหญ่แต่เล็ก ถ้าไม่มีพระสงฆ์จะหาคฤหัสถ์
 ก็ได้ จะพระราชทานเงินเดือนเหมือนกัน แต่ต้องให้ท่านผู้ที่เป็นเจ้าวัด
 เอาใจใส่ให้สอนจริง ๆ พระสงฆ์รูปใดรับส่งสอนหนังสือน้อยไทยลายมือ
 แลวิชาเลขได้แล้ว ให้เจ้าคณะทำบาญชีมาส่งพระวุฒิการบตี แต่ ณ
 วันพฤหัสบดี เดือนแปด ขนสิบสามค่ำ บิณฑุสัปตศก จะได้นาชน
 ทูลเกล้าฯ ถวาย แล้วจะพระราชทานแบบฉบับหลวงให้แก่พระสงฆ์

ผู้เป็นอาจารย์ จะได้ส่งสอนศิษย์ตามแบบฉบับเต็กทเรียนหนังสือไทย
 ปลายมือ หัดลายมือแลกระบวนเลขมีมากน้อยเท่าใด ให้ทำบาญชีมาส่ง
 เจ้าพนักงานทุกอาจารย์ วนชนสบหาคา แรมสบหาคา ให้เจ้าพนักงาน
 กรมธรรมการกรมสังฆการ นำเต็กเข้ามาในพระบรมมหาราชวัง ทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ จะพระราชทานอัฐโสฬสแก่เต็กนั้นทุกวันอุโบสถ
 แลพระสงฆ์ผู้เป็นอาจารย์จะพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๖ บาท พระ-
 ราชาคณะ พระครู ถานานุกรม เปரியอันทับ ที่ได้นิตยภคตรอยู่แล้ว
 จะพระราชทานเพิ่มเป็น ส่วนที่เป็นอาจารย์เดือนละ ๖ บาททุกอาจารย์
 เต็กนั้นเรียนหนังสือไทยหัดลายมือ เรียนเลขได้ยั้งแล้ว กำหนด
 หกเดือนจะโปรดให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหาลากรม-
 พระบารายประทับเป็นแม่กอง แลข้าราชการซึ่งรู้หนังสือ เป็นเจ้าพนักงาน
 ประชุมกันไล่หนังสือครึ่งหนึ่งทุก ๆ พระอารามได้แม่ย่านำนอน
 ถูกต้องตามแบบฉบับ จะพระราชทานรางวัลแก่อาจารย์แลตัวเต็กนั้น
 ตามสมควร ทรงพระกรุณาผู้สละพระราชทรัพย์ออกจำหน่ายแจกแก่
 อาจารย์แก่ศิษย์ทงน ด้วยพระราชประสงค์จะให้เป็นประโยชน์ในพระ-
 พุทธศาสนา แลแผ่นดินแลตัวเต็กต่อไป ขอให้พระราชาคณะ พระครู
 ถานานุกรม เปரியอันทับ ตั้งใจฉลองพระเดชพระคุณ ให้เต็มตาม
 กำลังความรู้จริง ๆ แลพระราชาคณะ พระครูถานานุกรม เปரியอ-
 นท์บัพที่ เป็นผู้ใหญ่อยู่ในพระอารามนั้น ให้หมั่นเอาใจใส่ดูแลเต็กเดือน

๑๒

พระสงฆ์ผู้เป็นอาจารย์ แลเตือนศิษย์พวกหมื่นให้มาเรียนหนังสือไทย
หัตถลายมือ เรียบเลขแก่อาจารย์หลวง ตามพระราชประสงค์

หมายมา ณ วันอังคาร เดือนแปด ขนสกา ปีกุนสัปตศก

ศักราช ๑๒๓๗

x x x

ประกาศเพิ่มเติมห้ามมิให้เด็กเล่นการพนันครั้งที่สาม

มีพระบรมราชโองการ ฝ่าพระบัตินุสรสุรสิงหนาท ให้ประกาศแก่
พระบรมวงศานุวงศ์ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย แลราษฎร
บรรดาซึ่งต้องอยู่ในแขวงจังหวัดกรุงเทพมหานคร ให้ทราบทั่วกันว่า
เดิมได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีหมายประกาศห้ามมิให้ผู้ใหญ่
ชกชวณเด็กเล่นการพนันต่าง ๆ แลมิให้เด็กเล่นการพนันต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่
กิดขวางถนนหนทางไปมาของคนทั้งปวง มีความแจ้งชัดเจนอยู่ในหมาย
ประกาศ ลงวันอาทิตย์ เดือนสิบ แรมเก้าค่ำ ฉบับหนึ่ง กับประกาศเพิ่ม
ลงวันอาทิตย์ เดือนสิบเอ็ด ขุนหาคา บิจอ ฉอศก ศักราช ๑๒๓๖
เป็นปีที่ ๗ ในรัชกาลปัตยุบันแล้ว

บัดนี้ยังมีคนพาลคิดอ่านหากินในการพ้อลวงเด็ก เป็นอุบายถ่ายเท
เล่นการพนัน ให้ผิดแปลกจากข้อห้ามในหมายประกาศทั้ง ๒ ฉบับนั้น
เพื่อจะกันมิให้ผู้ใดจับกุมได้ อย่างอายมาอายเอี่ยมเป็นต้น เทียวเล่นไฟ
สามใบหรือไฟแขกพ้อลวงเด็กอยู่ตามถนน จำแผลงฤทธิ์รอนราญพบเข้า
จึงแจ้งความต่อ พระยามหามนตรี ๆ จึงสั่งให้กุมตัวไว้แล้วนำความขึ้น
กราบบังคมทูลพระกรุณา ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงทรงพระ
ดำริเห็นว่า อายมาอายเอี่ยมคิดเล่นการพนันเป็นการพ้อลวง ให้แปลกจาก
พระราชบัญญัติห้ามประกาศนี้ เป็นการละเมิดมิได้เกรงกลัวต่อพระราช
อาญา คิดหากินโดยไม่ชอบธรรม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ให้ลงพระราชอาชญาอายมาอายุเอี่ยมคนละ ๓๐ ที แล้วให้ปรับเงิน
 ก่าไร แล ทุนทรพยทเล่น ไท่หนั้น เปนรางวัลแก่ผู้จับ แล เป็นเงินบำรุง
 ถนน ตามหมายประกาศเดิมทุกประการ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 คารสสงว่า ตั้งแต่นั้นต่อไปห้ามมิให้ผู้ใหญ่ชกชวณ เตกเล่นการพนันต่าง ๆ
 ซึ่งได้ประกาศไว้แต่เดิม แลประกาศเพิ่มรวม ๑๔ อย่างด้วยกัน คือไม้
 สามอัน ๑ ไม้ค้ำเตียง ๑ ไม้หมอน ๑ ตักควง ๑ อีโป่งปั้น ๑ อีโป่งก่า ๑
 อีโป่งชัค ๑ บั้นอีแปะ ๑ ขลุ่ยขลุ่ย ๑ หน้าเต้าพ้อ ๆ ๑ กรอกแกรก ๑
 สี่เหลงลัก ๑ แปดเก้า ๑ ช้างงาหรือบ็อก ๑ ไฟ่สามใบหรือไฟ่แขก ๑
 ตักทุเรียน ๑ ตักมังกุด ๑ คองออยหรือล่อ ๑ แดการเล่นที่เป็นแต่ล่ากง
 เตก คือลูกข้าง ๑ ชวงไชย ๑ จ้องเต ๑ ทอยเทศ ๑ ทอยกอง ๑
 สอนหา ๑ กุลาสอนผ่า ๑ เล่นตี ๑ เล่นว้าว ๑ เล่นตระก้อ ๑ จุด
 ประทัด ๑ จุดดอกไม้เพลิง ๑ พุงพน ๑ พุงเวือ ๑ ตีไม้ตึง ๑ ไม้หิง ๑
 คว่างย่น ๑ อยู่โยง ๑ รวม ๑๘ อย่างนี้ ห้ามมิให้บิดามารดาเจ้าหม่อมสนนาย
 ปล่อยให้เด็กไปเที่ยวเล่นการเล่น ทมกำหนดตามหมายประกาศนี้เป็น
 อันชาติ ให้ทหารไปลิศนายแขวงนายอำเภอ นายกำนัน และกรมกอง
 ตระเวรซ้ายขวาเอาใจใส่ตรวจตราคอยจับกุม อย่าให้เพิกเฉยเสียเหมือน
 เดังก่อนเป็นอันชาติ อนึ่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าชำนายท้าว
 ท้าว เจ้าหัวยุทธการ เจ้าแสงฤทธิธรอนรายุ เจ้าเขมงส์ศรียาวุธ เจ้าแรง
 รับราชการ เจ้าแรงงานวัตรุต ในกรมพระตำรวจ ๖ นาย จัดคนออกเที่ยว
 ตรวจตามถนน ถ้าจับได้คนเล่นการพนัน ต้องห้ามตามหมายประกาศนี้
 ให้หน้าททหารไปลิศนายแขวงนายอำเภอ นายกำนันใด ๆ ซึ่งมีได้เอา

ใจใส่ในราชการแล้วจะให้มิโทษแก่ทหาร โปลิต นายแขวงนายอำเภอ
 นายกำนันในหน้าที่ตามโทษานุโทษด้วย

ประกาศมา ณ วันอาทิตย์ เดือนเก้า ขนสามคำ ปีฉลูนพศกศักราช

๑๒๓๕ เป็นปีที่ ๑๐ หรือ วันที่ ๓๑๕๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

× × ×

พระราชดำรัส

ในที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์แลข้าราชการ

ณ โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ

เมื่อวันศุกร์ชน ๑๒ ค่ำ เดือนห้า ประกา ยังเป็นฉอสก

ท่านทงปวงซงเป็นผู้ไลหนังสือ พระบรมวงศานุวงศ์ หม่อมเจ้า
หม่อมราชวงศ์ ซงเป็นบิดาของนักเรียน แลข้าราชการที่โตมาประชุม
กับทงตวงนักเรียนทวย ฉนมความย่นคมากที่โตมาเป็นผู้ให้รางวัลแก่เด็ก
นักเรียน ซงได้ไลหนังสือ.ปนครงแรกในเมืองไทย เพราะการที่เคยได้
หนังสือมาแต่ก่อนนน ก็ได้แต่พระสงฆ์ ถึงว่าการที่ไลหนังสือครงน
เป็นแต่เบองตนแต่เพียงในการเรียนชนตักดี จะเป็นแบบเป็นรากเงาที่
จะได้ไลหนังสือชนสูง ๆ เป็นลำดับชนไปในภายหน้า

วิชาหนังสือเป็นวิชาหนักอ แลเป็นที่สรรเสริญมาแต่โบราณว่าเป็น
วิชาอย่างประเสริฐ ซงผู้ที่เป็นใหญ่ยังนับตงแต่พระมหากษัตริย์เป็นต้น
จนตลอดราชอาณาจักรพลเมือง สมควรแลจำเป็นจะต้องรู้เพราะเป็นวิชาที่อาจ
ทำการทงปวงสำเร็จไปได้ทุกสิ่งทุกอย่าง โดยการทงจำว่าเรียน แลเป็น
วิชาที่ทำให้ผู้ได้รู้มีความฉลาดโตเร็วโตงายชน ถึงว่าผู้ใดจะเป็นผู้มปัญญา
ไม่รู้หนังสือ แต่ผู้หนึ่งไมมปัญญาไม่รู้หนังสือ ผู้ที่ไมมปัญญานนมกจะต
เทียบเทากบผู้ทมปัญญา หรือตชนไปกว่ากมโดยมาก ถึงว่าความหนักอ

วิชาหนังสือ จะเสียมทราบไปบางเล็กน้อยเป็นครั้งคราว ก็จะกลับเป็นที
 น้อยยิ่งใหญ่นในเวลาอื่นอีก เพราะเป็นวิชาอันประเสริฐ เมื่อจะเทียบ
 กับการแตกอกกับเตยวนเวลา พระเจ้าแผ่นดินเคยทรงรับแต่ฎีกา กับบาญชี
 เล็กน้อย ครั้นมาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวก็เกิด
 หนังสือมากจนแต่ยังไม่ถึงทุกว้น หนังสือที่จนใครบออยู่เคยวนนับด้วยพัน
 เป็นอันมากวิชาในหนังสือไทยในเวลานั้นเป็นเวลากำลังต้องการ จะพรรณนา
 คุณหนังสือให้ทั่วถึงไป ก็จะเป็นการยาวเวลาจึงขอตัดความลงว่า ในกาล
 เวลานี้ผู้ซึ่งจะเป็นข้าราชการ ไม่รู้หนังสือแล้วเกือบจะเป็นอันใช้ไม่ได้
 ที่เดียวได้คิดตั้งใจอยู่ว่าการต่อไปข้างหน้า จะต้องเลือกกว่าผู้ที่ไม่รู้หนังสือ
 ไม่ได้ตามควรแก่ที่จะกำหนด ผู้หนึ่งจะเป็นขุนนางไม่ได้เลย แต่ในเวลานั้น
 ข้าราชการเก่าที่ไม่รู้หนังสือดมอยู่บ้าง ผู้ซึ่งจะเลือกได้ยังมีน้อยจึงตั้ง
 กำหนดอย่างหนึ่งไม่ได้ จึงต้องคอยพวกที่เรียนใหม่ ๆ นั้น จะเป็นผู้ตั้ง
 แบบแผนต่อไปข้างหน้า เพราะฉะนั้น จึงได้มีความมุ่งหมายตั้งใจที่จะ
 จัดการเล่าเรียนทั่วไป ทั้งบ้านทั้งเมืองให้เป็นการรุ่งเรืองเจริญขึ้นโดยเร็ว

บัดนี้จะว่าถึงโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบตนเอง ความปรารถ-
 นาทันทีจัดโรงเรียนสวนกุหลาบขึ้น เพราะมีความสังเวชด้วยเชอวงศ์
 แห่งราชตระกูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุก ๆ พระองค์ก็แต่ล้วนแต่
 มีพระราชโอรสมาก ๆ พระราชโอรสก็มีหม่อมอื่กองค์ละมาก หม่อมเจ้า
 กยงมหม่อมราชวงศ์ต่อไป เป็นอันมาก แต่เป็นการชด ของลาบากแก่
 หม่อมเจ้าหม่อมราชวงศ์อยู่ ด้วยไม่มีทางที่จะเข้ารับราชการได้ ใช้หม่อม

เจ้าหม่อมราชวงศ์นั้น จะใช้ไม่ได้เลยสักคนหนึ่งเมื่อไร หม่อมเจ้าหม่อม
 ราชวงศ์ที่เป็นคนดี ๆ ก็มีมาก แต่ไม่มีช่องที่จะได้ฝึกหัดทดลองให้รู้ดี
 รู้ชั่ว เพราะเป็นเจ้าเสียไม่ได้เป็นขุนนาง จึงคิดหาโอกาสที่จะให้เรียน
 หนังสือได้ไววิชา เหมือนหนังสือถวายตัวเช่นข้าราชการ แต่ดีกว่า
 ดอกไม้รูปเทียน เพราะว่าถวายตัวก็ได้เห็นตลอด จนถึงความรู้แลสติ
 ปัญญา ฉันต้องรับว่าการที่คนเป็นเพื่อประโยชน์ของตัวเองด้วย
 เพราะเหตุว่าลูกฉันก็มีมาก แล้วก็คงจะต้องมีหลานเหลนเป็นหม่อมเจ้า
 หม่อมราชวงศ์ต่อ ๆ ลงไปเหมือนกันแต่ก่อนเหมือนกัน ใช้ว่าจะ
 เป็นพระองค์เจ้าไปได้หมดเมื่อไร ฉันก็นึกหมายใจว่าโรงเรียนที่ตองชนน
 จะเป็นเครื่องประคองไม่ให้ลูกหลานเหลนฉันยับเยินไป เหมือนอย่างแต่
 ก่อน ฉัน ได้ตั้งใจไว้ตั้งแต่ลูกฉันลงไปจะต้องเข้าโรงเรียนนี้ ฝึกซ้อม
 วิชาเหมือนกับลูกหลานเจ้านายทั้งปวงทุกคน แต่ถึงว่าฉันรับว่าเป็นการ
 เห็นแก่ประโยชน์ตัวเอง ก็ต้องขอเถียงว่าไม่ได้เป็นแต่ประโยชน์ตัวคน
 เดียว เป็นประโยชน์ทั่วไปแก่พระบรมวงศานุวงศ์เสมอกัน เพราะฉะนั้น
 ฉันต้องทูลขอ แก่พระบรมวงศานุวงศ์ทั้งปวงให้ความเห็นเป็นอันหนึ่ง
 อันเดียวกับฉัน ส่งหม่อมเจ้าหม่อม ราชวงศ์ซึ่งมีอายุสมควรจะเรียนมา
 เรียนในโรงเรียนนี้ให้สนเชิง เพื่อจะได้เป็นกุลเกตุเวทีกผู้ทส่งมาเรียน
 นั้นต่อไปภายหน้า แลเป็นการยกการประคองพระเกียรติยศของพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในพระบรมวงศานุวงศ์ แลทรงเกียรติยศของท่านผู้
 เป็นปู่แม่บิดาด้วย แต่โรงเรียนนี้มิใช่ไม่เพราะอยู่หน้อยหนึ่ง ฉันขอว่า

เป็นโรงเรียนทหารจะทำให้เป็นที่เข้าใจกันไป ว่าผู้ที่มาเรียนหนังสือ
 จะต้องเป็นทหารไปนานหรือตลอดชีวิต เพราะความกลัวชอทหาร ไม่
 ทราบว่ากลัวนักเพราะเหตุใดนั้น จะทำให้เป็นที่หวาดหวั่นเสียในชั้นต้น
 จึงขอขแรงให้ทราบว่า การทหารนั้นเป็นการสำคัญ ที่จะได้อุปถัมภ์
 รักษาบ้านเมือง ถ้าไม่มีท้าวท้าวทหารให้แข็งแรงก็จะรักษาบ้านเมืองยาก
 มาก จึงเป็นการที่จะต้องจัดการทหารให้แข็งแรงขึ้น แต่ไม่ต้องการแต่
 ทหาร เดียวแต่ต้องการคนที่จะใช้ในราชการพลเรือนให้เป็นผู้มีความรู้
 แลเป็นผู้มีปัญญาใช้การได้จริงนั้นเป็นการอื่น ยากที่จะได้โดยเร็วมาก
 เพราะฉะนั้น ไม่ควรจะวิตกเลย ที่จะต้องเป็นทหารตลอดไป เมื่อผู้ใดมี
 ปัญญาความรู้สมควรจะรับราชการในตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใด ก็คงจะ
 ใ้รับราชการตามคุณวิชาของผู้นั้น หรือจะไม่รับท้าวราชการจะทำการอื่น ๆ
 ก็ได้ เว้นแต่จะตองมกำหนดตามสมควรเท่านั้น ความมุ่งหมายแลเริ่มคิดจัด
 โรงเรียนนั้ประสงค์จะ เกื้อกูลแก่ราชตระกูลนั้นแลเป็นที่ตั้ง เมื่อใดกล่าว
 ถึงโรงเรียนนี้ จะเป็นการสงเคราะห์แก่ตระกูลเจ้านายตั้งนี้ ใ้ว่าจะละลิม
 ตระกูลข้าราชการแลราษฎรเสียเมื่อไร โรงเรียนที่มอยู่แลแล้วแลที่ตั้งขึ้นต่อ
 ไปภายหน้าโดยมาก ได้คิดจัดการโดยอุทิศสาหะเต็มกำลังที่จะให้เป็นการ
 พรอมเพรียงเหมือนอย่างโรงเรียนนี้ แลจะคิดให้แพร่หลาย กว้างขวาง
 เป็นที่คนเรียนได้มากกว่าแต่ก่อน ทั้งจะมีโรงเรียนวิชาอย่างสูงขึ้นไป
 อีกซึ่งได้เป็นกำลังคดจกอยู่บัดนี้ เจ้านายในตระกูลตงแต่ลูกนั้นเป็นต้นลงไป
 ตลอดจนถึงราษฎรที่ต่ำที่สุด จะให้ใ้มีโอกาศเล่าเรียนได้เสมอกัน ไม่ว่า

เจ้าขุนนางว่าไพร่ เพราะฉนั้นจึงบอกได้ว่า การเล่าเรียนในบ้านเมือง
เราเคยวน จะเป็นข้อสำคัญที่หนึ่ง ซึ่งฉนั้นจะอุสาหะจัดให้เจริญขึ้นจงได้

ท่านผู้ซึ่งเป็นแม่กองไล่หนังสือทรงน จึงได้รับความสรรเสริญแล
ความชอบใจ ที่ได้จัดการไล่หนังสือทรงนให้เป็นแบบชนได้ในคราวแรก
แลการซึ่งได้จัดโรงเรียนทั้งปวงน คศวรรกumar เป็นผู้สมควรที่จะได้รับคำ
สรรเสริญ ในการที่จะอุสาหะจัดให้เรียบร้อย เป็นไปได้สม่ำเสมอตลอด
เป็นพยาน ในการซึ่งเขามีความเคารพต่อคำสั่งของฉนั้น แลรักใคร่ใน
การที่จะร่ำเรียนวิชา จึงต้องขอขอบใจเธอในส่วนหนึ่งต่างหาก นักเรียน
ทั้งปวงบรรดาที่ ได้มีความอุสาหะเล่าเรียนมานั้น เป็นความดีแก่ตัวแล้ว
จงอุสาหะเล่าเรียนต่อไปเถิด วิชาที่เจ้าเรียนนั้น คงจะให้ผลแก่เจ้าให้ได้
เป็นที่สืบไปภายหน้า

x

x

x

ประกาศตั้งโรงเรียน

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่พระราชวัง-
ศานดุวงศ์ และข้าทูลลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย ในพระบรมมหา
ราชวังและพระราชวังบวรฯ กับทวยราษฎร์ทั้งปวงให้ทราบทั่วกันว่า

ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระดำริเห็นว่าการ วิชา
* วิชา หนังสือเป็นต้นทางของวิชาความรู้ทั้งปวง สมควรที่จะหนุนบำรุงให้
เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป เพราะคนในพื้นที่เมืองสยามเวลานี้ ทุนโตใหญ่ไม่
รู้หนังสือกันโดยมาก ที่พออ่านได้เขียนได้แต่ไม่ถูกถ้วนั่นกันโดยมาก
เพราะโรงเรียนที่สอนวิชาตามแบบหลวงยังมีน้อย ไม่พอกับผู้ที่จะเล่า
เรียน มีพระราชประสงค์จะให้พระราชวังศานดุวงศ์แลบุตรหลานข้าราชการ
การแลราษฎรทั้งปวง ได้เล่าเรียนศึกษาหนังสือไทยให้รู้โดยละเอียด
ตามแบบที่ถูกต้อง จึงทรงเสียดสละพระราชทรัพย์ออกตั้งโรงเรียน แล
จ้างครูสอนบำรุงการเล่าเรียนสนพระราชทรัพย์เป็นอันมาก โรงเรียน
ซึ่งได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นแล้ว ตามพระอารามหลวงเป็นหลายแห่ง
แลยังทรงพระราชดำริให้ตั้งโรงเรียนใหม่สำหรับ พระอารามหลวง
ทุก ๆ พระอาราม เพื่อจะให้บุตรหลานของไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ได้เล่า
เรียนโดยสะดวก ไม่ต้องเสียเงินเสียทองอะไรเลย แลโรงเรียนสำหรับ
พระบรมวงศานุวงศ์ ก็โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นแล้ว ที่พระตำหนักสวน

กุหลาบแห่งหนึ่ง ยังจะตั้งโรงเรียนสำหรับข้าราชการอีกแห่งหนึ่ง พระ
 ราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้จัดการ
 โรงเรียนทั้งปวงนี้ ก็เพราะทรงพระมหากรุณาแก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน แล
 มีพระราชประสงค์ จะให้วิชาหนังสือไทยรุ่งเรืองแพร่หลายเป็นคุณแก่
 ข้าราชการ แลเป็นความเจริญแก่การบ้านเมืองยิ่งขึ้นไป

บทนทรวงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า ราษฎรชนเลาภากันว่าซึ่ง
 โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนนั้น พระราชประสงค์จะเก็บเด็กนักเรียนเป็น
 ทหาร ผู้ที่จะส่งบุตรหลานเข้ามาเล่าเรียนหนังสือก็มักจะพากันหวาดหวั่น
 ครนคราม ว่าบุตรหลานจะต้องเป็นทหารเป็นอันมาก ทพุดเลาภากอย่าง
 นี้เป็นการไม่จริง ห้ามอย่าให้ผู้ใดพลอยตนตื่นเชื่อฟังคำเลาภานี้เป็น
 อันชาติ คนที่ควรจะชักเป็นทหารก็มอยู่พวกหนึ่งต่างหาก ไม่ต้องตั้ง
 โรงเรียนเกลี้ยกล่อมเด็กมาเป็นทหารเลย อนึ่ง เด็กทั้งปวงนี้ ก็แต่ล้วน
 เป็นบุตรหลานไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินทั้งสิ้นด้วยกัน - ถ้าจะเก็บเอามาเป็น
 ทหารเสียตรง ๆ นั้นไม่ได้หรือ จะต้องตั้งโรงเรียนเกลี้ยกล่อมให้ลำบาก
 แลเปลืองพระราชทรัพย์ด้วยเหตุใด ผู้ที่เลาภาก็จอกันอย่างนั้น เหมือน
 เป็นคนไม่มีกตัญญูไม่รู้พระเดชพระคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 อันทรงพระมหากรุณาทรงพระราชดำริห์จัดการจะให้เป็นคุณเป็นประ-
 โยชน์แก่ประชาราษฎรทั่วไปในพระราชอาณาจักร

ถ้อยคำของคนเช่นนั้น ใคร ๆ ไม่ควรจะเชื่อเอาเป็นประมาณ
 ถ้าใครมีบุตรหลานอยากจะให้ได้เล่าเรียน ให้มีวิชาความรู้สำหรับตัวก็ส่ง

๕ ๑ ๗ ๒ ๑๗ ๔ ๒ ๗ ๕ ๑
๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๗ ๔ ๒ ๑ ๕
เข้าเล่าเรียนในโรงเรียนที่ใกล้เคียงเขตรบ้านที่อยู่หนีเถิด อย่าคิดหวาด-
หวงครนครามควยขอทบบุตรหลานจะต้องตบเป็นทหารนั่นเลย

ประกาศมา ณ วันศุกร์ เดือนหก แรมสามค่ำ ปีระกาสุุศศก
๑๒๔๗ เป็นปีที่ ๑๘ หรือวันที่ ๖๐๑๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

x   x   x

ประกาศกรมศึกษาธิการ

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่พระบรมวงศานุวงศ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลพ่อค้าราษฎรทั้งปวงทั่วกัน ทั่วในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า วิชาหนังสือเป็นต้นแก่คุณความเจริญของราชการบ้านเมือง ยิ่งกว่าศิลปศาสตร์วิชาการอื่น ๆ ทั้งสิ้น ถ้าผู้ใดเล่าเรียนรู้อุตงแท้จริง ถึงแม้ว่าจะเป็นคนตระกูลสูงหรือตระกูลต่ำอย่างใด ก็สมควรที่จะทรงพระกรุณาชุบเกล้าฯ เลี้ยงให้โตมยศศกตรับราชการบ้านเมืองฉลองพระเดชพระคุณตามคุณานุรูปถ้วนทั่วกัน / ทุกวันนี้ผู้ใดเล่าเรียนวิชาหนังสือไทยก็มีเป็นอันมาก แต่บางคนเรียนรู้อุปการาเรียนบ้าง ที่เรียนได้แต่ครึ่งหนึ่ง ครึ่งหนึ่ง แล้วเลิกเรียนเสียก็มเป็นอันมาก เพราะไม่มีกำหนดอันใด เป็นที่สังเกต ที่จะรับประกันว่าผู้ใดรู้จริงแท้จริง แลผู้ใดไม่รู้จริงจึงยังเป็นความชดชวางแก่พระราชประสงค์ ซึ่ง จะทรงชุบเกล้าฯ เลี้ยง แลพระราชทานคุณความดีแก่ผู้เล่าเรียนอยู่ เพราะเหตุนี้ได้โปรดเกล้าฯ ให้แต่งแบบหลวงสำหรับสอบไล่วิชาหนังสือ ไทยนักเรียนทั้งปวง จะโปรดเกล้าฯ ให้มีชาหลวงเป็นเจ้าพนักงานผู้ไล่หนังสือปีละครั้งหนึ่ง เสมอต่อไป ถ้านักเรียนคนใดมีความรู้ไล่ได้ตลอดวิชา โดยกำหนดไว้เพียงชั้นใดก็จะโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ได้คุณพิเศษ โดยควรแก่ผู้มี

ความรู้ ในวิชาชนนถวนทวกัน กำหนดวิชาที่จะได้นั้น ชั้นประโยค
 ๒ นั้น จะสอบวิชาตลอดแบบเรียนหลวงทั้ง ๖ เรื่อง คือ ตั้งแต่มูลบท
 บรรพกิจจนจบพิศาลการนต์ ถ้าผู้ใดได้ตลอดก็จะได้หนังสือสำหรับ
 ตัวใบหนึ่ง ลงชื่อข้าหลวงพร้อมกันรับรองว่าผู้นั้นเป็นคนมีความรู้จริง
 ได้สอบข้อวิชาในที่ประชุมข้าหลวงแล้ว หนังสือฉบับนั้นจะเป็นประโยชน์
 แก่ตัวเจ้าของ ในเมื่อเวลาจะไปทำการที่ใด ๆ จะได้ถือเป็นประกันสำหรับ
 ตัว ถ้าผู้นั้นอยากจะใคร่เล่าเรียน เพื่อจะให้คุณวิเศษในวิชาชั้นสูงต่อ
 ชนไป ก็จะเข้าเรียนในโรงเรียนหลวงสำหรับสอนวิชาชั้นสูงได้ ตาม
 พระราชบัญญัติสำหรับโรงเรียน วิชาที่จะได้ชั้นประโยค ๒ นั้น ๘ อย่าง
 คือ ลายมือหวัดและบรรจงอย่างหนึ่ง เขียนหนังสือใช้ตัววางวรรคถูก
 ตามใจความ ไม่ต้องคูปแบบอย่างหนึ่ง ทานหนังสือผิดคคจากลายมือหวัด
 อย่างหนึ่ง คัดสำเนาความแลย่อใจความอย่างหนึ่ง แต่งจดหมายอย่างหนึ่ง
 แต่งแก้กระทู้ความร้อยแก้วอย่างหนึ่ง วิชาเลขอย่างหนึ่ง ทำบัญชี
 อย่างหนึ่ง ผู้ใดมีความรู้ได้สอบได้ตลอดวิชาทั้ง ๘ อย่างเป็นชั้นประโยค
 ๒ นั้น ถ้าเป็นไพร่หลวงหรือไพร่สมกรมใด ๆ ก็จะทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้า ๆ ให้ขาดจากสังกัดเดิม ได้หนังสือพิมพ์พิมพ์สมุดตลอดชีวิต ถ้าเป็น
 ผู้จะรับราชการสนองพระเดชพระคุณ ก็จะทรงพระกรุณาชุบเกล้า ๆ
 เลียงตามสมควรแก่คุณานุรูปทุกคน ถ้าไม่สมัครจะรับราชการ จะไปทำ
 การที่ใด ๆ ก็จะทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ ไม่ขัดขวาง
 กำหนดจะได้ได้หนังสือตั้งแต่ปัจจุบัณนี้ต่อไป ถ้าผู้ใดจะใคร่ทราบความ

แลวิธีแบบสำหรับสอบไล่หนังสือโดยละเอียด ก็ให้ไปถามที่ออฟฟิศที่
เจ้าพนักงานจัดการโรงเรียนหรือตามโรงเรียนหลวงแห่งใดแห่งหนึ่ง
เถิด

ประกาศมา ณ วันศุกร์ เดือนสาม ขนสองคำ ปีระกาสัปตศก
จุลศักราช ๑๒๔๗ เป็นวันที่ ๖๒๕๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

x x x

ประกาศไล้ขนบธรรมเนียมมหาดเล็ก

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า ทรงพระราช
ราชดำริห์ถึงการซึ่งทรงเลือกคัดมหาดเล็กผู้ประกอบคุณวุฒิ ตั้งแต่งพระ-
ราชทานบรรดาศักดิ์ ให้ได้เป็นตำแหน่งรับราชการสมควรแก่คุณานุรูป
ในการสมยอมสนมควรรนน ด้วยธรรมเนียมแต่ก่อนมา ก่อนเวลาเสด็จ
ออกว่าราชการแผ่นดิน มหาดเล็กก็ไต่กราบทูลรายงานการต่าง ๆ นับว่า
เป็นช่องโอกาสของมหาดเล็ก ที่จะได้แสดงคุณวุฒิให้ทรงทราบได้ฝ่า-
ล่องธุลีพระบาทได้อยู่เสมอ เมื่อทรงพระราชดำริห์เห็นว่ามหาดเล็ก
คนใด มีวุฒิวิชาอภัยาไศรยสมควรจะรับราชการเป็นตำแหน่งขุนนางใน
ราชการได้ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งแต่งพระราชทานยศแล-
บรรดาศักดิ์ แก่ผู้นั้นตามสมควรแก่คุณานุรูปแต่ภายหลังมาเมื่อพระราช-
ธุระที่จะทรงดำรัสราชการมีมากทวชน ก็จำเป็นต้องระงับราชการบาง
อย่าง เช่นกบการทมหาดเล็กกราบทูลรายงานนนเสีย เพื่อจะมีให้กตขวาง
แก่เวลาพระราชธุระในราชการซึ่งสำคัญกว่า จึงเป็นอันตัดช่องแลโอกาส
ที่จะได้ทรงทราบคุณวุฒิของมหาดเล็กอยู่อย่างหนึ่ง เมื่อมีพระราชประสงค์
จะเลือกมหาดเล็กตั้งเป็นตำแหน่งราชการก็ยากที่จะทรงเลือกคัดโดยคุณวุฒิ
ของมหาดเล็กได้ตลอดทั่วไปได้ บางทมหาดเล็กทมคุณความรู้ สมควร
จะทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงพระราชทานยศแลบรรดาศักดิ์ในราชการ ก็
ตบถมทางพระเนตรพระกรรณอยู่บ้าง ทรงพระราชดำริห์เพื่อจะชุบเกล้าฯ

เลียงผู้ซึ่งประกอบคุณวุฒิ ให้ได้รับพระราชทานยศแลบรรดาศักดิ์ โดย
 เป็นผลของความเพียรความอุสาหะ แลให้เป็นประเพณีอันดีงามใน
 ราชการจนจงไปรดเกล้า ๆ จะให้มิช้าหลวงเป็นพนักงานสอบข้อมตรวจ
 ความรู้ แลวิชามหาดเล็กพิเศษให้ตลอดทั่วถึงกัน แลให้นำบาญชชน
 ทูลเกล้า ๆ ถวายไว้สำหรับทรงคัดเลือกพระราชทานยศแลตำแหน่ง ให้
 ได้รับราชการตามสมควรแก่คุณานุรูป กำหนดมิช้าหลวงจะไต่ลงมือสอบ
 ข้อมแต่ ณ เดือน ๕ ปีชวด สำฤทธิศกเป็นต้นไป วิชาที่จะสอบข้อม
 ๕ อย่าง คือความรู้ในราชการต่าง ๆ อย่างหนึ่ง เรียงสำเนาความอย่าง
 หนึ่ง เลขอย่างหนึ่ง ลายมืออย่างหนึ่ง เขียนใช้ตัวหนังสือถูกต้องอย่างหนึ่ง
 ความรู้ในราชการวิชาอย่างหนึ่ง จะเรียงเป็นคำถาม ๆ ราชการอันเป็น
 สำคัญที่ราชการควรจะรู้อย่างหนึ่ง ก็นั้นจะถามว่าศักรินานนั้นคือ
 อะไรเช่นนั้นเป็นต้น จะถาม ๓ ข้อ ถ้าตอบถูก ๒ ข้อเป็นใช้ได้ (เรียงสำเนา
 ความ) วิชาอย่างหนึ่งจะลงใบบอกหรือร่างตรา ให้ตรวจความในนั้นตลอด
 เวลา ๒ ชั่วโมง แลจะเรียกคืน ต้องจำสำเนาความซึ่งอยู่ในเรื่องนั้น
 เรียบเรียงโดยโวหารของตนเองตามทีจำได้ จะเขียนด้วยลายมือตนเองก็ได้
 หรือจะใช้เสมียนก็ได้ ถ้าเขียนเองใช้ตัวถูกต้อง นับว่าใช้ตัวได้ไม่ต้องสอบ
 ใช้ตัวอีก (เลข) วิชาอย่างหนึ่งจะให้ทำโจทย์ตลาดอยู่ในคุณทหารลบบวก ๔
 อย่างนั้น (ลายมือ) วิชาอย่างหนึ่ง จัดเป็น ๓ อย่าง ต้องเขียนเส้นหมึก
 จะเขียนประจงงาม แต่ช้าก็ได้ จะเขียนตัวหวัดใบมขามก็ได้ จะเขียน
 หวัดเอาแต่เร็วอย่างเดียวกันก็ได้ ถ้าใช้อย่างใดอย่างหนึ่งเหมือนกัน (ใช้
 ตัวหนังสือ) อย่างหนึ่งสอบอยู่ในเรื่องสำเนาความเช่นว่ามาแล้ว ถ้าคนใด

สอบข้อสอบโตดทั้ง ๕ อย่าง จดว่าเป็นชนทหนึ่ง ถ้าคนโตสอบข้อสอบ
 โตแต่ ๓ อย่างนับแต่ต้นมา จดเป็นชนที่ ๒ ถ้าคนโตสอบข้อสอบโต
 แต่ ๒ อย่างนับแต่ต้นมา จดเป็นชนที่ ๓ มหาตเล็กวิเศษซึ่งอายุ ๑๖ ปี
 ยังอยู่ในเวลาเล่าเรียนไม่ต้องเข้าสอบข้อสอบ ให้จางวางหัวหมื่นนายเวร
 นายยามมหาตเล็กเชิญกระแสดพระบรมราชโองการนี้

ประกาศแก่มหาตเล็กวิเศษทั้งปวงให้ทราบทั่วกัน แลให้ชวนชวาย
 ศึกษาเสียแต่ในเวลา ๓ เดือน ก่อนกำหนดนออย่าให้ขาดได้โดยพระบรม-
 ราชโองการ

ประกาศมา ณ วันพุธ เดือนอ้าย แรมเจ็ดค่ำ ปีกุนนพศก
 ศักราช ๑๒๔๕ เป็นวันที่ ๖๕๖๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

× × ×

285998

พระราชดำรัสแก่นักเรียน

เวลาเสด็จพระราชทานรางวัล

ที่โรงเรียนตำหนักสวนกุหลาบ วันพฤหัสบดี

เดือนห้า แรมเก้าค่ำ บัชวศ ยังเป็นนพศกศักราช ๑๒๔๕

เรามีความยินดี ที่ได้มาในประชุมแจกรางวัลได้ในครั้งนอกครั้ง
หนึ่งซึ่งหมายใจว่าจะมาไม่ได้แล้ว ทั้งได้ทราบได้เห็นว่าการศึกษา
ทั้งปวงยังเจริญอยู่มิได้เสื่อมทราม แลมีผู้ทรูแพร่หลายยิ่งชกว่าแต่ก่อน
การศึกษาที่ได้จัดเป็นแบบแผนมานั้น นับว่าเป็นการเร็วอยู่แล้ว ถึง
ว่าจะยังไม่เป็นใหญ่โตกว้างขวางเร็วได้ทันใจเราปรารถนา ก็ควรจะ
ที่หวังใจว่าคงจะสมประสงค์ได้ ด้วยได้เห็นความอุสาหะของเจ้าพนักงาน
ที่ได้จัดการให้เจริญขึ้นเป็นลำดับไปมิได้มีเวลาหยุดอยู่ยั้งที่สมควรจะ
ได้รับความสรรเสริญ แลความชอบใจในการที่ได้ทำนั้น แลยังมียินดีที่
ได้เห็นผลในการศึกษาซึ่งเราได้คิดจัดนั้น ว่ามีคนในโรงเรียนได้รับการ
งานยืนอยู่เฉพาะหน้าเราสองคน คือ นายเปีย นายสำเร็จ ซึ่งจะ
เป็นตัวอย่างให้นักเรียนทั้งปวงเห็นได้ว่า เมื่อเรียนรู้อแล้วคงจะมีการทำ
เหมือนคนทั้งสองนี้ แต่ถ้านานไปอีกหน่อยหนึ่งคงจะได้เห็นนักเรียน
เหล่านั้น ได้รับการตั้งแต่มานางผู้น้อยตลอดขึ้นไปจนเป็นขุนนางผู้ใหญ่
จะเป็นที่ปลมใจยิ่งกว่าที่ได้เห็นในเวลาอัน สดแลวนักเรียนทั้งปวงอุสาห

เรียนเด็ก คงจะเป็นผลแก่ตนในเบื้องหน้า แต่เราต้องขอเตือนพนักงาน
 ไล่นางสออย่างหนึ่ง ซึ่งได้รับตำแหน่งเป็นพนักงานไล่วาของมหาดเล็ก
 ซึ่งมีใต้อยู่ในโรงเรียน ที่เคียดแค้นได้ประกาศไปแล้วนั้น อย่าให้เป็น
 การจก้างเลือน ๆ ไปเสียได้ บางทีจะมีคนคิดใช้ในราชการบ้าง อนึ่ง เรา
 มีความเสียใจที่เคียดแค้นว่าหนังสือไทยนมพวงขาวการจกหมายเหตุแลตำหรับ
 ตำรา ที่นอกจากบทละครแลค่างลอนอื่นไม่เป็นประโยชน์น้อยหนักหนา
 อยู่แล้ว เคียดแค้นนทรายเกิดช่นอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งมีใช้ปลวก แต่ร้าย
 ยิ่งกว่าปลวก เพราะว่าปลวกชนหนังสือแล้ว ก็ทำให้หนังสือนั้นสูญไป
 ไม่ให้อ่านเข้าใจเนอความผิดเพี้ยนไปได้ แต่อนนทรายที่เราว่ามานพศมที่
 สามารถจะชักไห่นักเรียนทงหลายเข้าใจการผิด ๆ ไปได้ จะยกตัวอย่าง
 ให้เห็น คือในครงนเราเหยมหนังสือประถมวงศ์ทกรมขุนบดินทร์ จะ
 มาแต่งหนังสือเทศทำบุญพระบรมอชวี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ใน
 การท่นบแต่วันประสูติรมาครบร้อยปี มสมุดมากเล่มหนึ่ง เรียกว่า
 เจ้าฟ้าสามอย่าง ซึ่งสังเกตไ้ว่า วรรนบเช่นน เราได้นับไว้ทหนังสือใน
 หนังสือฉบับอน แต่หนังสือฉบับนเป็นของทำเพิ่มเติมยกเยอนเสียใหม่
 แต่มความที่ผิด ๆ เป็นอันมาก จะยกช่นให้เห็นไ้งายนน คือกรม
 สมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์ ได้ประสูติพระราชาธิดาเป็นองค์แรก
 การทลวงลับไปนานถึงเช่นน เมื่อนักเรียนผู้ใดไ้เห็นกจะตองเชื่อว่าเป
 ความจริง เพราะจะบ่วยการว่าถึงเด็ก ๆ ไปโย แต่กรมขุนบดินทรซึ่ง
 เป็นผู้ใหญ่อยังเกอบจะออกเชื่อ จนช่วยแก่พระนามไว้กม แต่เรื่องนเป็นการ

ที่จะสืบไต่งาย คือผู้ใต้อยากจะทราบกิจที่มาที่หอพระนาคในวันเถลิง
ศกสงกรานต์น ขออุบายุชแลฉลากศกบปกรรมทอาลภษณ ก็จะได้
วามพระนามสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าราชกุมารที่ผู้แต่งกล่าหาญ
ที่จะเกาะไต่ถึงเพียงน ยงมทวอย่างอกอย่างหนงซึ่งเป็นเรื่องไม่สำคัญ
อันไต่แต่หน้าหัวเราะ คือในพงษาวดารซึ่งเจ้าพระยาทิพากรวงศ์เรียงใน
แผนคนพระนงเกล้าเจ้าอยู่หัวฉบับหนึ่ง ซึ่งเราได้ให้หามาเพื่อจะเก็บ
ความเทศในครงนเหมือนกัน ว่าด้วยขุนบำเหน็ดพระยาอภัยภูธร เจ้า
พระยามหาเสนา มีผู้แซกแซงความลงไปว่า "เจ้าพระยาอภัยภูธรน้อย
เจ้าพระยามหาเสนาน้อย (ซึ่งจะเว้นชื่อเดิมไม่ได้เลยในสำนวนผู้นี้) ได้
พระราชทานเสวียงงาแลให้มิกนถือเบาะโทนน้าหน้า ๒๕ คน เข้าเฝ้าทูล-
ลอองธุลีพระบาท" เราอดไม่ได้จึงได้เติมลงไปว่า "เบาะโทนคนหนึ่งมิกน
ถือขาข้างละคนเบาะโทน ๒๕ คน ๆ ถือขาคนละ ๒ คนเป็น ๕๐ คน รวม
ทั้งเบาะโทน ๒๕ เป็นคนน้าหน้า ๗๕ คน เข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท"
ที่ยกเอามาว่านให้เห็นว่าผู้แต่งนั้นไม่รู้เลยว่าเบาะโทน ที่เรียกว่าเบาะโทน
นั้นแปลว่าอะไร ยิ่งกล้าที่จะแต่งไปได้เป็นก่ายเป็นกอง เป็นโรคของ
หนังสือซึ่งมีชนใหม่หนาทานกแล้ว ขอให้พนักงานจัดการเล่าเรียนเร่งระวัง
ให้จงมากอย่าให้ความรู้อันผิด ๆ เช่นนมามิชนในโรงเรียนได้ อย่าให้
นักเรียนหลงคำคนเช่นนั้นไป เราหวังใจว่าเมื่อมผู้รู้หนังสือชนมาก คงจะ
สืบเสาะค้นฉบับข้อความเก่า ๆ ซึ่งเป็นหนังสือคัมภีร์หนังสือเช่นนี้ มาเป็น

๘๕๑๑
ที่ ๑๐ มศ ๒ พระที่นั่งจักรพรรดิปราสาท

วันอังคาร เดือนอ้าย แรมสิบค่ำ ปีชวดสัมฤทธิศก

ศักราช ๑๒๕๐

ถึงเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ท่วยไ้ทราบว่ามีนักเรียนในโรง-
เรียนหลวงต่าง ๆ ที่เป็นหมู่ไพร่หลวงกรมต่าง ๆ ที่กำลังมีอุสาหะเล่าเรียน
วิชาอยู่ไ้ต่อไปมีโดยมาก เจ้าหม่อมหลวงนายมารบกวณเร้งรัดต่อบิคามารดา
นักเรียนผู้นั้น เร้งให้ส่งบุตรเข้ารับราชการอยู่เนือง ๆ ถายังมีเหตุอย่างน
อยู่แล้ว เป็นการทำให้เสียประโยชน์ของการเล่าเรียน ความที่ติดตกใจ
กันว่า จะเก็บนักเรียนเป็นทหารนั้นก็มิสงบลงได้ แลนักเรียนบางคนก็
เป็นคนมีความอุสาหะ แลสติปัญญาดีกำลังเรียนอยู่ ถาต้องถอนออกจาก
โรงเรียนไปเสียแล้ว ก็เป็นอันตัดประโยชน์แก่การที่ตั้งโรงเรียนเสีย แต่
นต่อไป "เด็กคนใดที่เป็นหมู่ไพร่หลวงนายทหารพลเรือนก็ดี ถาเด็กที่
ยังมิมีเจ้าหม่อมหลวงเป็นคนขอมือชาก็ดี ตั้งแต่อายุ ๒๐ ปีลงมา ถา
สมัครเล่าเรียนอยู่ในโรงเรียนหลวงแล้ว เป็นอันคุ้มครองตัวไ้ยังไม่ต้อง
สักข้อมือ ถาอายุตั้งแต่ ๒๐ ปีขึ้นไป นักเรียนคนใดยังไม่ไ้สอบไ้
วิชาประโยค ๒ มิไ้ไ้ จึงให้เจ้าหม่อมหลวงเอาตัวไปรับราชการตามหมู่
ตามกรม การเล่าเรียนมิไ้ค้มไ้ต่อไป เว้นไว้แต่เด็กนักเรียนผู้นั้น จะกลับ

มาสอบไล่วิชาประโยคที่ ๒ ได้จะให้หนังสือสำหรับคุมสัก เฉพาะตัวผู้
 ทุก ๆ คน ถ้าจะมีผู้จับคนขอมือขาวมาส่งสอบสวน ได้ความว่าเป็น
 นักเรียนกำลังเล่าเรียนอยู่แล้วให้ปล่อยตัวไป อย่าให้ต้องสักเช่นคน
 ขอมือขาวสามญนนเลย

(พระนามาภิไธย) สยามินทร์

x x x

ประกาศกรมศึกษาธิการเรื่องทุนเล่าเรียน

ที่เรียกว่า "ทุนเล่าเรียน" นี้ คือทานทำนุบำรุงผู้มีความอุสาหะ
เล่าเรียน ในโรงเรียนแห่งหนึ่งแห่งใดตามที่ผู้บริจาคจะปรารถนาอุดหนุน
ให้เป็นประโยชน์ไปชั่วกาลปาวสาน ลักษณะที่จะบริจาคทาน อย่างนี้ ผู้
บริจาคควรทำเอาออกเงินทุนมากและน้อยมีกำหนด พอจะฝากแบงกักให้ ได้
ดอกเบี้ยมาทำบุญอุดหนุนผู้เล่าเรียนในโรงเรียนนั้นไปทุกๆ ปี เงินดอกเบี้ย
ได้มาปีละมากน้อยเท่าใด ถ้าพอจะช่วยนักเรียนได้คน ๑ หรือ ๒ ก็แบ่ง
ออกเป็นส่วน ๑ หรือ ๒ ส่วนตามควร นักเรียนคนใดในโรงเรียนนั้น
ประพฤติดีดี แลอุสาหะเล่าเรียนสอบวิชาความรู้ กำหนดเป็นอย่างดี
ไต่กว่าเพื่อนเพียงนั้น ๆ ก็จะได้รับเงินทุนเล่าเรียนนั้นส่วน ๑ เป็น
ประโยชน์แก่ตนไปตลอดปี ๑ หรือ ๒ ปี ตามควรที่นักเรียนได้รับเงิน
ทุนเล่าเรียนเช่นนั้น ไม่ใช่ได้ตัวอย่างรางวัลที่จะไปใช้สอยได้ตามชอบใจ
หรือจะเลิกเรียนพาเงินนั้นไปบ้านเสียได้ นักเรียนที่มิคุณวิชาสามารถ
ได้รับเงินทุนเล่าเรียนเช่นนั้นต้องเรียนต่อไป เงินนั้นพอจะคุ้มค่ากิน
อยู่เล่าเรียนได้ตลอดปี ๑ มีเหลือพอเป็นค่าใช้สอยบ้างเสร็จได้บ้างเล็ก-
น้อยเท่านั้น เมื่อกว่าโดยย่อแล้วเหมือนท่านผู้บริจาคทานนั้น รับธุระ
ไม่ให้เป็นตามารต่านักเรียนหรือตัวนักเรียนนั้น ต้องชวนช่วยที่จะเลี้ยง
ชีวิตนักเรียนคนนั้น แลที่จะเสียค่าใช้จ่ายเล่าเรียนสำหรับนักเรียนคนนั้น
ตลอดปี ๑ เพราะฉะนั้นเมื่อนักเรียนคนใดได้เงินทุนเล่าเรียนเช่นว่ามาน

กัมแต่ที่จะตั้งหน้าเล่าเรียนไปอย่างเดียว ไม่ต้องชวนชวายเป็นห่วงใยถึงการ
เลี้ยงตนด้วยของตน ด้วยอย่างหนึ่งอย่างใดตลอดปี ๑ หรือ ๒ ปี

ทานอย่างหนึ่งมีประโยชน์หลายอย่าง ๆ ที่ ๑ เป็นทานไม่รู้เสื่อม
ไม่รู้สิ้น ย่อมปรากฏว่าท่านผู้บริจาคนั้นไปตลอดนับด้วยร้อยปี
เกียรติยศชื่อเสียงของท่านผู้บริจาคก็ปรากฏติดอยู่กับท่านนั้นเสมอ อย่างที่
๒ เป็นการสงเคราะห์โดยชอบ เพราะสงเคราะห์แก่ผู้มีอุปาสาทหาความรู้
แลวิชา ที่จะเปนความดีแก่บ้านเมืองของท่านต่อไปภายหน้า อย่างที่ ๓ ทาน
อย่างนั้นผู้จะไต่โดยความอดุสาหะพากเพียรของตนเป็นการ อุดหนุน
แก่ผู้พากเพียร ไม่ว่ามั่งมีเฉยใจไต่แล้วก็ยอมจะเห็นคุณในความพากเพียร
แลเป็นแบบอย่างแก่เพื่อนเล่าเรียนด้วยกันให้มีความอดุสาหะมุ่งหมาย อย่าง
ที่ ๔ ทานนั้นเหมือนบันไดให้ผู้ขัดสนทรพยสมบัติ ถึงความดีที่บุญญา
สามารถจะถึงไต่ อย่างที่ ๕ เป็นคุณอุดหนุนโรงเรียนทมิฬเช่นนี้
ให้คนทั้งหลายนิยม พากบุตรหลานมาฝากเล่าเรียนด้วยท่าน ท่านเล่าเรียน
มีประโยชน์หลายอย่างตั้งพรรณามา ฉนั้น

แลบัดนี้พระเจ้าบรมมหารัชมัยกาเธอ กรมสมเด็จพระสุকারัตนราช-
ประยูร ได้ประทานเงินทรงพระอุทิศเป็นทุนเล่าเรียนในโรงเรียนพระ-
ตำหนักสวนกุหลาบ ให้เจ้าพนักงานกรมศึกษาธิการ จัดการ ตามพระ
ประสงค์

ในปีรัตนโกสินทรศก ๑๐๘ นี้ จะประทานทุนเล่าเรียนแก่นักเรียน
๑ คน ซึ่งเข้าสอบวิชาในที่ประชุมข้าหลวง ได้ประโยชน์ชั้นต้นเป็น

อย่างคึกว่าคน ให้เล่าเรียนวิชาประโยคชั้นที่ ๒ ในโรงเรียนพระตำหนัก
สวนกุหลาบต่อไปตลอดปี ๑ เป็นเงิน ๑๒๐ บาท

แต่ปีรัตนโกสินทรศก ๑๐๙ ต่อไป จะประทานเงินทุนเล่าเรียน
สำหรับนักเรียนในโรงเรียนนั้นปีละ ๓ คน คือ ๑๕๐ บาทคนหนึ่ง
๑๒๐ บาทคนหนึ่ง ๑๐๐ บาทคนหนึ่ง จึงได้แจ้งความมาให้ทราบทั่วกัน

(ลงพระนาม) *ด.ม.ร.ร.ร.ร.*

อธิบดีกรมศึกษาธิการ

× × ×

พระราชดำรัส

พระราชทานแก่นักเรียน

เรามีความเสียใจอยู่ หน่อย หนึ่ง ที่ ได้ เห็น รายงานกรมศึกษาธิการ
ทราบว่าโรงเรียนที่จัดตามพระอารามต่าง ๆ นักเรียนลดถอยน้อยลงไป
ด้วยความตื่นตกใจว่าจะเก็บมาเป็นทหารเป็นต้นเหตุ ความเข้าใจผิดเช่น
นี้ ไม่มทสนสุดลงได้ เป็นที่ให้เกิดความรำคาญและเสียดายเวลาที่คนต้อง
มาตื่นตกใจเสียมิได้ เราเรียน แต่ทจริงนั้น การเล่าเรียนศึกษา กับการ
ทหารมิได้เกี่ยวของกัน อย่างหนึ่งอย่างใดเลย พระบรมวงษานุวงศ์ และ
ข้าราชการผู้ซึ่งใกล้ชิดในราชการ คงจะทราบชัดอยู่ ทั่วกันแล้ว ว่าความ
จริงเป็นอย่างไร แต่คนภายนอกซึ่งมิได้เกี่ยวของในราชการ ไม่ทราบเหตุ
จึงคิดวิตกสงสัยไปต่าง ๆ ขอให้พระบรมวงษานุวงศ์ แลข้าราชการ
ทั้งปวงเห็นแก่ประโยชน์อันจะมีแก่คนทั่วหน้า โดยความกรุณา ช่วยชี้แจง
ข้อความนี้ ให้คนภายนอกทราบ เมื่อได้ยินได้ฟัง ขอสงสัยเคลือบแคลง
อันนี้ ให้สิ้นความวิตกสงสัยด้วย

แต่ส่วนการในโรงเรียนหลวง มีที่สวนกุหลาบเป็นต้น ทั้งแบบ
อย่างวิชาที่จะฝึกหัดนักเรียน ไม่ได้เสื่อมทรามลง มีแต่จะเป็นการมั่นคง
ถาวรและเจริญยิ่งขึ้น การซึ่งนักเรียนมาได้หนังสือ ใดครั้ง นักเป็นพยาน
ให้เห็นว่าการมิได้ทรุดโทรมเสื่อมทรามลง เป็นที่ให้เราเกิดความ ปีติ
ยินดีมาก

อนึ่งทุกถ้วนน ตำแหน่งราชการทั้งปวงที่ต้องมีเสมียนรับเงินเดือน
 เกิดขึ้นหลายหมู่ หลายกรม ก็พากันรอกหาแต่นักเรียนซึ่งได้สอบไล่วิชา
 ความรู้ จะให้ไปรับราชการทุกหมู่ทุกกรม ตัวผู้ทำการยังไม่พอกับการที่มี
 จนต้องแย่งชิงประมูลเงินเดือนกัน เสมียนเวลานเป็นสิ่งที่ยาก เป็น
 สิ่งที่มีราคามากมีผู้ต้องการโดยมาก สมควรแล้วที่นักเรียนทั้งปวง จะรีบ
 เร่งร่ำเรียนให้รู้จะได้รับราชการในตำแหน่งที่เวลาที่ต้องการนี้ ให้เป็น
 ประโยชน์ในราชการ และเป็นประโยชน์ส่วนตัวด้วย

อนึ่ง ถึงว่าการที่เรียนรู้อวิชาหนึ่งส้อมมากไม่เป็นการเที่ยงแท้ ว่าจะ
 ทำให้ผู้รู้เป็นคนค้อย่างเดียวด้วยเหตุว่าความประพฤติ พนเคิม ของผู้
 นั้น เมื่อได้รู้วิชาแล้ว แต่ชอบใจในทางประพฤติชวักจะพาไปให้ชว ถ้า
 ชอบใจในทางประพฤติคักจะพาให้คคได้ เป็นความจริงอยู่ก็แต่เกิดมาเป็น
 มนุษย์ เมื่อเรียนรู้อแล้วยอมจะอยากประพฤติการซึ่งตัวเห็นว่าเป็นความดี
 อยู่ด้วยกนทวหนา ถึงแม่วาทางประพฤติ ซึ่งผู้หนักคคเห็นวาดี จะไม่
 เป็นที่สรรเสริญ ไปไต่ทวหนาวาคจริงโดยรอบคอบ ก็คงยังมีความดีอยู่
 ในความประพฤตินั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ทคคเห็นวาดี จึงอาจยนิยนา
 เป็นความดีได้ เพราะฉะนนาการเรียนรู้อของคนทงปวง คงจะเป็นเหตุทำ
 ให้ตัวผู้เรียนรู้อคชนได้้อย่างใดอย่างหนึ่งมากกว่าที่ ทำให้ชวเสีย ไปเพราะ
 เรียนรู้อหลายสับเท่า แลคงจะมีส่วนที่ไต่มาข้างคค มากกว่าผู้ไม่ไต่เรียนรู้อ
 เป็นแน่แท้ไม่พึงสงสัยเลย เพราะฉะนนควรแล้วนนักเรียนทงปวง จะร่ำเรียน
 วิชาความรู้แล้วเลือกพนข้อปฏิบัติแต่ทคคแท้คยง แล้วประพฤติตาม จะ

ได้เจริญประโยชน์ความสุขแก่ตน เป็นทางที่หากินโดยชอบธรรม เป็น
ที่ตั้งแห่งวงศ์ตระกูลของตนสืบไปข้างหน้า

ขอขอบใจท่านพนักงานผู้จัดการเล่าเรียน ที่ได้จัดการให้มั่นคง
ถาวรและมีความเจริญยิ่งขึ้น กับทั้งผู้ซึ่งได้สอบไล่วิชาหนังสือ ให้การ
ทรงปวงได้สำเร็จสมประสงค์ทุกคนด้วย ขอให้นักเรียนทรงปวงจงมีความ
เจริญเถิด

x x x

ประกาศกรมศึกษาธิการ

ประกาศนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกแต่เมื่อ ณ วัน ๖
เดือน ๓ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗ ครองหนงแล้ว
แต่ยังหาได้ลงในราชกิจจานุเบกษาไม่ บัดนี้กรมศึกษาธิการส่งมา
ให้ลงไว้ให้คนทั้งหลายทราบตงน

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่พระบรมวงษา-
นวงษ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลพ่อคาราชบุตรทงปวงทราบทั่วกัน
ควยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า วิชา
หนังสือเป็นต้นแก่คุณความเจริญ ของราชการ บ้านเมือง ยิ่งกว่า ศิลปสาทร
วิชาการอื่น ๆ ทงสน ถ้าผู้ใดเล่าเรียนรู้ถองแท้จริง ถึงแม้ว่าจะเป็นคน
ตระกูลสูงหรือตระกูลต่ำอย่างใด ก็สมควรที่จะทรงพระกรุณาชุบเกล้าฯ
เลี้ยงให้ ได้มยศศกตรบราชการบ้านเมืองสนองพระเดชพระคุณตามคุณานุ-
รูปถวนทวกัน ทวถวนนผู้ทเลาเรียนวิชาหนังสือไทย ก็มเป็นอันมาก แต่
บางคนเรียนรู้จบตำราเรียน บางทเรียนได้แต่ครงหนง คอนหนงแล้วเลิก
เรียนเสียกมเป็นอันมาก เพราะไมม่กำหนดอันใด เป็นทสังเกตทจะรบ
ประกนว่าผู้ใดรู้ถองแท้จริงแลผู้ใดไม่รูจจริง จึงยังเป็นความขัดขวางแก่
พระราชประสงค์ ชงจะทรงชุบเกล้าฯ เลี้ยงแลพระราชทานคุณความดี
แก่ผู้เล่าเรียนอยู่ เพราะเหตุนี้ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งแบบหลวง สำหรับ

สอบไล่วิชาหนังสือไทย นักเรียนทั้งปวง จะโปรดเกล้าฯ ให้มีข้าหลวงเป็น
 พนักงานไล่หนังสือปลงเครื่องหนังสือเสมอก่อไป ถ้านักเรียนคนใดมีความรู้
 ไล่ได้ตลอดวิชาโดยกำหนดไว้เพียงชั้นใดก็จะโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
 ให้ได้คุณพิเศษโดยควร แก่ผู้มีความรู้ในวิชาชั้นนั้นถ้วนทั่วกัน กำหนด
 วิชาที่จะไล่ชั้น ชั้นประโยคต้น จะสอบวิชาตลอดแบบเรียนหลวงทั้ง ๖
 เรื่อง คอตั้งแต่มูลบทบรรพกิจจนจบ พิศาลการ์นต์ ถ้าผู้ใดไล่ได้ตลอด
 ก็จะได้นหนังสือ สำหรับตัวใบหนึ่ง ลงชื่อข้าหลวงพร้อมกัน ไว้รับรองว่า
 ผู้นั้นเป็นคนมีความรู้จริง ได้สอบซ่อมวิชาในที่ประชุมข้าหลวงแล้ว
 หนังสือฉบับนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเจ้าของ ในเมื่อเวลาจะไปทำการที่
 ใด ๆ จะได้ออกไปเป็นประกันสำหรับตัว ถ้าผู้นั้นอยากจะไต่เรียน
 เพื่อจะได้คุณพิเศษ ในวิชาชั้นสูงต่อไป ก็จะเข้าเรียนในโรงเรียนหลวง
 สำหรับสอนวิชาชั้นสูงได้ ตามพระราชบัญญัติสำหรับโรงเรียนวิชาที่จะ
 ไล่ชั้นประโยคที่ ๒ นั้น ๘ อย่าง คือลายมือหวัดและบรรจงอย่าง ๑ เขียน
 หนังสือใช้ตัววางวรรค ถูกตามใจความไม่ต้องดูแบบอย่าง ๑ ทาน
 หนังสือที่ผิด คัดจากลายมือหวัดอย่าง ๑ คัดสำเนาความและย่อใจความ
 อย่าง ๑ แต่งจดหมายอย่าง ๑ แต่งแก้กระทู้ความร้อยแก้วอย่าง ๑ วิชา
 เลขอย่าง ๑ ทำบาณช้อย่าง ๑ ผู้ใดมีความรู้ไล่สอบไล่ตลอดวิชาทั้ง ๘ อย่าง
 เป็นชั้นประโยค ๒ นี้ ถ้าเป็นไพร่หลวงหรือไพร่สมกรมใดๆ ก็จะทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขาดจากสังกัดเดิม ได้นหนังสือพิมพ์คุ้มสังกัดตลอด
 ชีวิต ถ้าเป็นผู้จะรับราชการสนองพระเดชพระคุณ ก็จะทรงพระกรุณา
 ชูบเกล้าฯ เลียงตามสมควรแก่คุณานุรูปถ้วนทุกคน ถ้าไม่สมัครจะรับ

ราชการจะไปทำการที่ใด ๆ ก็ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ไม่
ขัดขวาง กำหนดจะไล่หนังสือตั้งแต่ปีจอ อัฐศกนต่อไป ถ้าผู้ใดจะใคร่
ทราบความและวิธี แบบสำหรับไล่หนังสือโดยละเอียด ก็ให้ไปถามที่
ออฟฟิศเจ้าพนักงานจัดการโรงเรียน หรือตามโรงเรียนหลวงแห่งใดแห่ง
หนึ่งนั่นเถิด

ประกาศ ณ วัน ๖ เดือน ๓ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช
๑๒๔๗ เป็นวันที่ ๖๒๕๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้.

× × ×

การฉลองหอสมุดวชิรญาณ

หอสมุดวชิรญาณซึ่งเป็นที่รวบรวมหนังสือไทยหนังสือต่างประเทศ
เป็นอันมาก และเป็นທີ່เชิดชูพระเกียรติยศ ในพระบาทสมเด็จพระจอม-
เกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยเหตุประการใดก็ดี ตั้งแต่ตั้งหอสมุดมา ได้มีความ
เจริญโดยลำดับ อย่างไรก็ดี ก็ปรากฏแก่คนเป็นอันมากแล้วแลกฎหมาย
ของหอสมุดวชิรญาณ ต้องมีกรรมสัมปาทิกสภา และสมาชิกอย่างไรก็ดี
แลข้อความต่าง ๆ ในการหอสมุดวชิรญาณเป็นอย่างไรก็มีความชัดเจน
อยู่ในหนังสือพิมพ์วชิรญาณ ซึ่งออกมาโดยความรุ่งเรืองช้านานแล้วนั้น
ทั้งสิ้น ในปีนี้สมาชิกทั้งปวงได้เลือกสรร สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
ซึ่งทรงเป็นสามัญสมาชิกของหอสมุดนั้น เป็นสภานายกหัวหน้ากรรม-
สัมปาทิกสภาผู้จัดการ หอสมุด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรง
อุปถัมภ์บำรุงหอสมุดทรงรับเป็นผู้แทนสภานายกได้ทรงจัดการต่าง ๆ คือ
ซ่อมแปลงหอสมุดแลทำตู้หนังสือ เครื่องเพอนิเซอมีโต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น
เพิ่มเติมชนสนพระราชทรัพย์ประมาณ ๒๐๐ ชั่งเศษ เมื่อได้พระราชทาน
พระราชทรัพย์เป็นอันมาก ให้เป็นทรัพย์สมบัติของหอสมุดได้ตกแต่ง
บริบูรณ์แล้วอย่าง ๑ ตั้งแต่ตั้งหอมา ยังมีได้มีการฉลองเป็นการใหญ่
อย่าง ๑ จึงทรงพระราชดำริห์ที่จะจัดการฉลองหอสมุดให้เป็นการรื่นเริง
และให้มีเวลาที่สมาชิกของหอสมุด ได้มาประชุมพบปะกันพร้อม ๆ เป็น
การใหญ่เป็นที่เฉลิมพระเกียรติยศ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

อันพระนามได้ประดิษฐานอยู่ในหอนั้น จึงได้เริ่มการที่เป็นเหตุอุกฤษฏ์
วิชาช่าง และการสโมสรรื่นเรียงต่าง ๆ เป็นอันมากเหลือที่จะพรรณานำได้
และหนังสือพิมพ์วิจารณ์ ก็จะได้กล่าวถึงการฉลองหอนั้นโดยพิศดาร
เป็นแน่ ดูไม่เป็นที่น่าทึ่งของหนังสือราชกิจจะกล่าวความท่งปวงมากนัก
แต่การมงคลนั้นเจือด้วยพระราชพิธี และพระราชประวัตืพระราชสำนัก
นี้ในพระเจ้าอยู่หัวอย่าง ๑ และเป็นมงคลสมัยอันดีควรเป็นทรงเรงแก่ชน
ที่ปราถนาความเจริญด้วยวิชาอย่าง ๑ ผู้แต่งหนังสือนี้จึงมีความยินดี
อยากให้ความดีที่ได้มีแล้วแพร่หลายและปรากฏอยู่ในหนังสือ ซึ่งจะต้อง
อยู่ชั่วนานาน จึงได้นำมาลงไว้ในหนังสือนี้ แต่ย่อ ๆ พอเป็นเครื่อง
ยินดีด้วยเท่านั้น

การพิธีที่เกี่ยวด้วยราชการนั้น เมื่อวันที่ ๑๔ เวลาค่ำได้มีการแห่
พระสมพุทธรูป ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรง
หล่อแต่ยังเสด็จทรงพระผนวช ประทับอยู่วัดราชาธิวาส บัดนี้ได้
ประดิษฐานอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดารามนั้น มาตั้ง ณ หอสมุด
วิจารณ์ กระบวนแห่ก็เครื่องสูงกลองชนะคู่แห่พณพาทยอย่างแห่พระ
ตามธรรมเนียม ครั้นวันที่ ๑๗ เสร็จการฉลองหอสมุดแล้ว แห่กลับเข้า
ประดิษฐาน ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามตามเดิม

การมงคลพิธีของหอสมุดนั้น วันที่ ๑๔ เวลา ๔ ทุ่มเศษ พระสงฆ์
ราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยในคณะธรรมยุติกนิกาย ที่เป็นวิสามันตสมาธิกของ
หอสมุดวิจารณ์ ๑๑ รูป สวดพระพุทธมนต์ วันที่ ๑๕ เวลาเช้า ๓ โมง
มีการเลี้ยงพระสงฆ์ สาราบทเลี้ยงนั้น เป็นของกรรมสัมปาทิกสภา จัด

มาคนละสิ่ง เทียบเป็นสารับเลี้ยงพระในเวลาหนึ่ง   ในเวลา สวคมนต์แล
 เลี้ยงพระ ทั้งสองเวลา   พระเจ้าอยู่หัวได้ประทับ อยู่ใน ทนุณ พร้อมด้วย
 พระบรมวงศานุวงศ์ แลข้าราชการที่เป็นสมาชิกหอสมุดนั้นเป็นอันมาก
 ส่วนสมาชิกฝ่ายในก็ได้ประชุมพร้อมกัน   บนห้องหอสมุดแห่งหนึ่ง
 ทั้งสองเวลาเหมือนกัน วันที่ ๑๕ เวลาตกเมื่อเลิกการรณรงค์ต่าง ๆ ซึ่งจะ
 ได้กล่าวในภายหลอนแล้ว   ได้มีการ เลี้ยง ชบเปื้อนสมาชิกทั้งปวงที่มา
 ประชุมในหอสมุดนั้นด้วยการชบเปื้อนนั้นจัดโต๊ะเลี้ยงสมาชิกทั้งฝ่ายหน้า
 ฝ่ายในดูโต๊ะเต็มไปแทบทุกห้องหอสมุด   พระเจ้าอยู่หัวก็ประทับเสวยใน
 ทนุณด้วย

การดนตรีทมิฬบรรดามุขในสมัยนั้น   เมื่อวันที่ ๑๕ ตั้งแต่เวลาค่ำ
 สมาชิกของหอสมุดธรรมดาทมิฬพาทย   ได้จัดขีพาทย์เข้ามาประโคมที่
 สนามหญ้ากลาง บพาทย์ ๑๑ วง คนประมาณ ๑๕๐ คน เมื่อเวลาพระ
 ชนหอประโคมพร้อมกันตั้งหน้าทอย่างยง   เมื่อสนเวลาสวคมนต์แล้วก็
 ผลัดเปลี่ยนกันทำเพลงรบเสภาตลอดครึ่ง วันที่ ๑๕ เวลาเช้าเลี้ยงพระ กัม
 ประโคมขีพาทย์ใหญ่เหมือนกัน ครั้นเวลาค่ำกรมยุทธนาธิการได้จัดนาย
 ทหารมาเล่นละครเรื่องนิทานพันนางความโกรธ   ละครนั้นเล่นในโรงกลาง
 สนามหญ้าหน้าพระที่นั่งจักรเป็นเครื่องอดหนุนให้ครกครนด้วยอย่างหนึ่ง

การตกแต่งหอสมุดและบริเวณที่ทงปวงในมณฑลเขตรนกกงตงดงาม
 คือบนหอสมุดนั้นประดับด้วยพวงดอกไม้สดทร้อยกรองวจิตรด้วยฝีมือช่าง
 ซึ่งจะกล่าวต่อไป   ทำให้ห้องหอสมุดหอมรื่นทั่วไปทงนนั้น   และเรียงราย
 กระถางต้นไม้ใบ   ต้นไม้ดอกไม้กลบทงภายในภายนอก   ประดับประดาด้วย

โคมไฟฟ้าสว่างทั่วทุกห้องหอสมุด ส่วนตู้หนังสือและโต๊ะเก้าอี้ประดับ
 อยู่บนหอนน กลวนแต่เป็นของใหม่ ตงรายนำดูน่าชมมาก ภายนอกหอ
 สมุดนน ตงแต่สนามหน้าพระที่นั่งจักรี ตลอดไปจนพระที่นั่งอมรินท
 วณิจฉัย เต็มไปด้วยเรือนแถว ซึ่งเป็นที่สมาชิกนำของต่าง ๆ มาตั้งขาย
 ให้เป็นที่สนุกสนาน ร้านเหล่านตงเต่งตงต่าง ๆ กันบนศาลของที่มา
 ตงขายนนจะโตกล่าวภายหลัง ในสนามนั้นก็จุโคมไฟฟ้าสว่างเป็นระยะ
 ถึงกัน ดูการตงเต่งตงปวงพองามไม่แน่นแลรกเกิน ไปเลย

ส่วนการออกหนังสือช่างและวิชาหนังสือ ในสมัยอนันต์ กันบว่า
 เป็นคราวแสดงความเจริญของความรู้ และฝีมือช่างเป็นอันมาก
 คือเบื้องต้นแต่กรรมสัมปาทิกสภา ผู้จัดการหอสมุดวชิรญาณปีที่
 ๘ นเซารบการก็ได้ชักชวนสมาชิกแลประวิปราช ทงปวง ให้แต่งเรื่อง
 ความแสดงวิชาการต่าง ๆ บ้างวิธีความประพฤติ และประเพณีของบ้าน
 เมืองเราบ้าง มาลงในหนังสือวชิรญาณ ทำให้หนังสือฉบับนั้นสนุกและ
 มีประโยชน์ชนกว่าปีเก่า ๆ มาก และในคราวฉลองหอนน ก็ได้เกิด
 สมุดเล่มหนึ่งขนมชื่อว่า วชิรญาณสุภาศิต ซึ่งรวบรวมสุภาศิตของ
 สมาชิกทงปวง กล่าวโดยเรียงตัวกันทั่วไป เป็นกลอนฉันทโคลงร้อย
 แก้วต่าง ๆ ตามแต่ผู้ใดจะสมัครแต่งอย่างใด โวหารที่กล่าวไว้นั้นก็ต่าง ๆ
 กัน โลกุตระธรรมกม เมฆหอสมุดนนได้รวบรวมถ้อยคำของผู้มบรรดา
 ศักดิ์ใหญ่หน่อยเป็นอันมาก ลงใต้ตงน ถึงแม้ว่าจะกล่าวไว้แต่คนละเล็ก
 น้อย ก็คงจะเป็นประโยชน์แก่กันทงปวง ได้แลกเปลี่ยนความรู้กันได้
 และเป็นสารบาญสำหรับกันถ้อยคำอันดีโตมากที่สุด เป็นการออกน

วิชาหนังสือโตมาก สมุดนนโตแจกแก่สมาชิกในวันที่ ๑๔ ทวกัน ส่วน
 ผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกเลาตาจะตองการสมุดเช่นนน ได้ทราบว่ามีชายที่หอ
 สมุดวชิรญาณควย

การอุทหนนวิชาช่างนน ก็ปรากฏในคราวนนมากคือ วิชาร้อยกรอง
 ดอกไม้สด วิชาปักเย็บผ้าแพรตาง ๆ ควยลวดลายทอง ลายไหมสีตาง ๆ
 วิชาช่างปั้น ช่างเขียน และเครื่องจักสานและอน ๆ อีกหลายอยาง วิชา
 ร้อยกรอง ดอกไม้สดนน แต่เดิมมากควยไม่สู้ทำ วจิตรพิศดาร อนนนก็พง
 ปรากฏการพิศดารขน นนกว่า ๑๐ ปีเลย แต่ถง จะเจริญขน กยง ไม่ได้
 ปรากฏฝีมือคเลวอยางไร ในครงนงโตมการประกาศฝีมือและวชิทตต
 แปลงให้ปรากฏ วิชาร้อยกรองของ ผูหญงคือ สามัญ สมาชิกผ่ายในแล
 ภาคนี้สมาชิกได้รบบั้นหน้าทในการร้อยดอกไม้แบงกันทำเป็นตาข่าย หน้า
 ตู้ประดับันโต และ ประดับผ้า ผนงเป็นตรา วชิรญาณตรา พระเกยว สิบสอง
 ราชี และระย้าใหญ่ นอย ผ่าหอยหน้าโตะหลังโตะ ทำโดยประณีตงต
 งามจะ พรรณาให้มาก กมปราถนา จะรอให้ หนังสือ วชิรญาณ เขากล่าวบาง
 ดอกไม้สดทร้อยกรองโดยฝีมือผูหญงนน ได้มาปรากฏในที่ประชุมชน
 เป็นอนนมากแลแล้ว ได้ตตสนมีรางวัลในวชิรร้อยกรองคเรยบรอยแลงดงาม
 ทโตรางวัลที่ ๑ สามแห่ง ท ๒ เจ็ดแห่ง ท ๓ หกแห่ง รางวัลที่ ๑
 คือ ทร้อยตราพระเกยว ๑ ผ่าหอยหลังโตะร้อยเป็นรูปมังกร ๑ ระย้า
 ใหญ่ร้อยเป็นรูปโคมจัน ๑ รางวัลท ๒ ท ๓ กมตอไป การทร้อยกรอง
 ดอกไม้สดนน เกอบจะบอกได้ว่าไม่มีประเทศใดจะทำโตะละเอียดงดงาม
 เหมือนประเทศสยามเลย และเป็นวิชาของผูหญงแท้ ผูชายไม่มีใครจะ

ร้อยได้ดัดแลไม่หัดปรอกรันทวย เมื่อได้มรางวัลเป็นเกียรติยศเช่นนี้แล้ว ก็ควรหญิงทั้งหลายจะหัดปรอกรันทวย

ส่วนวิชาเย็บปักถักร้อยต่าง ๆ ที่มีปรากฏในร้านหน้าพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์นนท์เล็ก ๆ เตาเตาการปักเย็บของต่าง ๆ คือ หมวก ทิมลายดอกไม้ และสัตว์ต่าง ๆ กัด หรือฉากรูปภาพฉากหนังสือต่าง ๆ ฉากเรื่องงามเกียรติยศเป็นอย่างไร เป็นฝีมือไทยแท้ ได้ทำโดยละเอียดก็มเป็นปานกลางก็มี เมื่อจะเทียบเคียงเข้ากับฝีมือของจีน หรือ ญี่ปุ่น และยุโรปแล้ว ส่วนเรากังามในวิธีอย่างชาวเรา ส่วนลวดลายของประเทศนั้น ก็งามไปตามของเขา แต่ของซึ่งจะทำการเย็บปักนั้น ยังต้องใช้ของประเทศไทยอยู่บ้าง และยังไม่สู้มีใครหัดปรอกรันทวยสอนสั่งในวิชานี้ คนทำได้ยังน้อยการจึงมีได้แพร่หลาย แต่ถ้าได้มีเวลาประกวดประชันมีรางวัลอย่างเช่นดอกไม้สดสักครั้งหนึ่ง คงเป็นการดีขึ้นมาก เพราะในเวลานี้ช่างปักพวกนี้ทำดีมาอยู่แล้ว และยังมีผู้ที่เขาปักลวดลายดั่งเช่นเสือครุฑดีขึ้นกว่าแต่ก่อน ๆ มา ถ้าได้มีคราว ออกฝีมือแล้ว คงจะมีคนหัดปรอกรันทวยมากขึ้น

วิชาช่างปั้นเตี๋ยวนคนท่ปั้นรูปคนรูปสัตว์เหมือนจริงมีอยู่น้อย แต่รูปที่ช่างปั้นทำนกลางแพร่หลายอยู่แล้ว ถึงในงานกราวนก็ได้มีรูปปั้นดัดมาตั้งขายด้วย ช่างเขียนนรูปที่ขายในงานที่มีรูปดัดอยู่บ้าง แต่ทขายหรือจ้างกันตามราษฎรยังหารูปดี ๆ ยาก เพราะเสียเวลาของช่างผู้ทำทำดัดต้องขายแพงผิดไปจึงยังไม่เป็นการแพร่หลายได้

เป็นการรุดแล้วทนาน ๆ มีการออกหนังสือต่าง ๆ ทยอยได้รับรางวัล
หรือคำสั่งของเป็นการล่อใจให้เลิกหัดต่อไป การเช่นนี้หวังใจว่าจะจะมี
เวลาต่อไปอีกดอก

ส่วนความรื่นเริงของงานนั้นแล้วในวันที่ ๑๔ ที่ ๑๕ เวลาค่ำ จน
รุ่งสว่าง สนามทงงานนั้นเต็มไปด้วยสมาชิก และผู้มบรรดาศักดิ์คตคตคตคตคต
เป็นทรนเรงด้วยการทมรานเครื่องใช้สอยต่าง ๆ สารพัด มทงของททททท
ใช้สอยในประเทศ สยามเช่น เครื่องหอม เครื่องจักสาน และเครื่องเล่นเด็ก
และมิของต่างประเทศที่ไคมาแก่ ไคทำใหม่ เช่นฝาหมมดุกไม้ และพัด
ค้ำจว เขียนภาพไทยมีภาพ กลอนต่าง ๆ ทงของต่างประเทศเอง เช่น
ของห้างกมฝูรบเขามาขาย และมีเครื่องบริโลกคาวหวานผลไม้ต่าง ๆ เป็น
อนมาก เมื่อผู้มบรรดาศักดิ์ไคชอขายกันเองเช่นนนักเป็นการเรยบรอยค
คตคต ใช้แต่มีการขายของอย่างเดี่ยว มีโรงทเล่นการเสยงแรงเสยงทาย
เช่นยิงธนูถูกหมาย บ้ายโยนห่วงไคสังของ จับฉลากแลตกเบตวงมาได้
สังของกมมาก ทหนามวเซียมพระยาไชฎีกราชเศรษฐีตงเล่นลอตตารด้วย
แต่การนกกตงปรากฏในหนังสือวิธาน ในภายหน้าจึงไม่สามารถที่จะ
ว่าให้ลเอยคไป

การที่พรรณาในเรื่องฉลอง หอสมุคยคยาวน ถ้าไม่คคไปตามท
ซาพเจ้าเห็นแล้วกคุประหนงจะเป็นแยงชาวหอสมุคซงคจจะม ในหนังสือ
พิมพัวชริฎานอนรุ่งเรื่องอยู่นานแล้วนนมาลงในหนังสือ แต่ผู้แต่งขอ
ปฏิฎาน ว่าไม่ไคมเจตนาอย่างอนนอกจากเห็น ว่าการนนเป็นสมย
มกคลอนคคทุกอย่าง ที่สคจนฉนทไคจะรับประกนไคว่าจะไม่ตกในเวลา

นนกกยงผ่อนตกไปไม่ต้องกยเวลาฆางาน เห็นเป็นคราวมงคลเคราะห์ได้
 ทำการสำเร็จและร่นแรง ตลอดทวักนทางการออกหนุวิชาความรู้กมมาก
 จึงได้นำความดีประกาศต่อไปแก่ผู้ทมได้เป็นสมาชิก หรือไม่ได้มาในที
 นนได้เป็นเจตนาทยนตด้วยโดยใจบริสุทธิ์ เป็นเครื่องยัดในการฉลอง
 หอสมุดด้วย และบางทจะมีผู้กล่าววาทงสอน เป็นธุระกวดด้วยการน
 ยคยาวนกก กของกิดเห็นว่าการมงคลพธนนกกเจอปนด้วยพระราชพิธีหลวง
 และมีการออกหนุวิชาต่าง ๆ ที่เกิดในเมืองเราสมควรแล้วที่จะเล่าต่อไป
 เพราะเวลาหนังสือพิมพ์ทจะช่วยกันเล่าการต่าง ๆ ก็น้อยไปกว่าเมื่อปี
 ก่อนแล้ว ถ้าจะไม่นำมาเล่าไว้บ้างชาวักจะสูญไป ทงหนังสือฉบับนกกม
 แต่ ชาวตาย ปรอทรอนหนาว พระราชทานสัญญาบัตร ซึ่งไม่เป็นเครื่อง
 สนุกของคนเป็นอันมาก ตกอยู่ในไม่ต้องอ่านเป็นพนแล้ว ผู้แต่งจึงหา
 ช่องที่จะกล่าวการอื่น ๆ บ้าง ทงตั้งใจช่วยหอสมุดวชิรญาณด้วย

ยัดในการฉลอง

หอสมุดวชิรญาณ

X X X

ประกาศกรมศึกษาธิการ

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ สั่งว่า เด็กก่อนมีวชิรมน

อยู่ในกรมทหารมหาดเล็ก ภายหลังมาได้แยกออกเป็นกรมพลเรือน แต่

ยังหาได้ขึ้นต่อกระทรวงใหญ่กรมใดไม่ บัดนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ให้กรมมีวชิรมนอยู่ในกรมศึกษาธิการต่อไป

×

×

×

กฎหมายข้อบังคับ

สำหรับนักเรียนสยามที่เรียนวิชาอยู่ ณ ประเทศยุโรป

พระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้
พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงศ์วโรปการ เสนาบดีว่า
การต่างประเทศ รับพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ สั่งว่าบรรดาเด็กคนไทยทั้งหลายที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ออกไปเล่าเรียนวิชาอยู่ ณ ประเทศยุโรปนั้นโดยพระบรมราชประสงค์
เพื่อจะให้ได้วิชา เวลากลับเข้ามากรุงเทพฯ จะได้ทำการสิ่งซึ่งเป็นประ
โยชน์แก่ราชการและบ้านเมืองต่อไป เพราะเหตุฉะนั้นจึงได้ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้จัดเด็กคนใหม่ส่งออกไปเล่าเรียนวิชา และพระราชทาน
เงินหลวงเป็นค่าเล่าเรียนเสื้อผ้ากินอยู่เบ่งเสร็จตามสมควร และนักเรียน
ที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกไปเรียนวิชาแต่ก่อน ๆ นั้น บาง
คนก็ได้ตั้งใจอุสาหะหมั่นในการเล่าเรียนจริง ๆ จนได้ปาลเอกซามีเนชัน
คืนได้สอบวิชาจนครบสำเร็จการเล่าเรียนโดยเร็วก็มี และบางคนนั้น
เกียจคร้านแก่การเล่าเรียน ๆ ไปกระนั้นโดยไม่เต็มใจ และไม่คิดรักวิชา
เชื่อนั้นทำให้เสียเวลา และไม่คิดมุ่งหมายที่จะให้ได้สอบไล่วิชา และบาง
คนนั้นประพฤติการชั่วจนต้องส่งตัวกลับเข้ามากรุงเทพฯ นักเรียนที่เกียจ
คร้านก็บวดยการและเสียเวลาและเงินเปล่า เพราะฉะนั้นจึงมีพระบรมราช
โองการมาพระบัณฑูรสุรสิงหนาทโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชบัญญัติ

กฎหมายข้อบังคับ สำหรับนักเรียนไทยที่ไปรุดเกล้า ฯ ให้ออกไปเรียน
วิชาอยู่ ณ ประเทศยุโรปไว้สับต่อไปภายหน้าดังนี้

ข้อ ๑ ว่า บรรดานักเรียนที่ทรงพระกรุณาไปรุดเกล้า ฯ ให้ออกไป
ไปเล่าเรียนวิชาอยู่ ณ ประเทศยุโรปนั้นจะใหม่กำหนดการเล่าเรียนไว้เป็น
ชั้น ๆ ตามการที่ได้เล่าเรียนทศเป็นที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ โดยลำดับกัน คือ
ชั้นที่ ๑ นั้น ถ้านักเรียนคนใดตั้งใจหมั่นอุสาหเล่าเรียนได้ไล่สอบวิชาจน
ครบเสร็จ สำเร็จการเล่าเรียนวิชาต่าง ๆ ในระหว่าง ๓ ปี ๔ ปี ดังนี้
ต้องจัดและเรียกว่านักเรียนชั้นปีที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรง
พระกรุณาไปรุดเกล้า ฯ พระราชทานบำเหน็จรางวัลให้แก่คนเรียนผู้ได้ไล่
สอบวิชาแล้วโดยเร็วนั้นเป็นความชอบ เป็นเงิน ๕๐ ปอนด์ กับเงินค่า
สมุดหนังสือตำราที่ได้อ่านมาอีกตามสมควร เป็นเงินไม่เกินกว่า
๕๐ ปอนด์

ข้อ ๒ ว่า นักเรียนที่ได้ไล่สอบวิชาเหมือนกันกับชั้นที่ ๑ หรือข้อ
ที่ ๑ กติ แต่การที่เล่าเรียนนั้นได้ช้ากว่า คือ เรียนอยู่ในระหว่าง ๕
หรือ ๖ ปี จึงได้ไล่สอบวิชาดังนี้ ต้องเรียกว่าเป็นนักเรียนชั้นที่ ๒
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงพระกรุณาไปรุดเกล้า ฯ พระราชทาน
บำเหน็จแก่นักเรียนผู้นั้นเป็นรางวัลเป็นเงิน ๒๕ ปอนด์ กับเงินค่าสมุด
หนังสือ วิชาที่ได้อ่านมานอกเป็นเงิน ๒๕ ปอนด์

ข้อ ๓ ว่า นักเรียนที่จะได้ไล่สอบวิชาเหมือนกันกับชั้นที่ ๑ และ
ชั้นที่ ๒ กติ แต่ถาเรียนได้ช้าลงมากกว่านักเรียนชั้นที่ ๒ ก็ต้องเรียนอยู่
ถึง ๗ ปี ๘ ปี หรือกว่านั้นไปกติ นักเรียนชั้นนี้ต้องจัดเป็นที่ ๓ จะทรง

พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานรางวัลแก่นักเรียนผู้นั้นเป็นเงิน
 ๑๐ ปอนด์ กับเงินค่าสมุดหนังสือวิชาที่ไล่เลาะเรียนมานั้นอีกตามสมควร
 เป็นเงินไม่เกินกว่า ๑๐ ปอนด์ เท่านั้น

ข้อ ๔ ว่า นักเรียนที่ทรงพระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ออกไปแล้ว
 เรียนวิชา ณ ประเทศยุโรปนั้น ต้องศึกษาระเบียบและข้อเสียด
 ระวังอย่าให้เป็นททเตียน และเสียไปในการชวตาง ๆ ดังทมควอยางมาแล้ว
 แด่ก่อน ๆ ซึ่งเปนนทเสียดข้อเสียดแล้วทงเงินทงเวลาไปดว้ยเปล้า ๆ

ข้อ ๕ ว่า ถ้านักเรียนผู้ใดประพฤติดัวเป็นคนชว ชนท ๑ คือ
 เป็นผู้กระทำควมผิดตอกฎหมายบ้านเมืองนนให้สงกลบเข้ามากรุงเทพ ฯ
 ในทั้นใด และให้ค่าโดยสวแด่เพียงชนท ๓ เมอดถึงกรุงเทพ ฯ แล้วจะ
 ต้องทำโทษตามโทษหนักและเบา

ข้อ ๖ ว่า บรรดานักเรียนทมอายุตงแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป ก็ต้องเรียก
 ว่าคนชนผู้ใหญ่แล้ว ถ้าคนใดไปเทยวชุกชนทำให้ตวเจ็บอยางหนึ่งอยางใด
 ซึ่งทำให้เสียดเงินและเสียดเวลาเล้าเรียนตงน ต้องจัดเป็นนักเรียนชวท ๒
 ต้องให้สงทวผู้นน ไปให้รกรษาดวอยู่ที่โรงพยาบาลของเมืองนน กว่าจะ
 หาย เงินค่าเล้าเรียนสวณทใดรบพระราชทานในระหว้างบวดยอยู่นน ถ้า
 บวดยถึงเดือนไม่ต้องเบกเงินให้ ถ้าบวดยไม่ถึงเดือนต้องเกบเอาเงินนน
 รกรษาไว้ให้เป็นค่าสงใ้ในเวลาเมอดผู้นนกลบกรุงเทพ ฯ ตามแด่เจ้าพนัก-
 งานผู้จัดการจะเห็นสมควรว่าเป็นค่าสงนั้น ๆ ให้มีใบบอกเข้ามายัง
 กรุงเทพ ฯ

ข้อ ๗ ว่า นักเรียนคนใด ๆ กต ถ้าไม่มีเงินทองของตัวเองแล้ว ไป
 เทยวช้อเชื้อเขาของต่าง ๆ ตามห้างและร้านเขากต หรือไปเทยวกูยมทำหน
 สิ้นต่าง ๆ กตความานทเป็นเงินหรือของ ราคาตงแค่ ๕ ปอนด์ ขึ้นไป
 ๔๐ ปอนด์ เจ้าหนเจ้าของมาทวงวากลาวพ้องร้องพิจารณาได้ความจริง
 กตงน ต้องจกเป็นความชวชนท ๓ ให้ส่งตัวผู้นนให้ครูทำโทษ กอเมื่อ
 สนเวลาเล่าเรียนแล้วให้ครูเอาตัวขงห้องไว้ไม่ให้ไปข้างไหน และให้ลต
 เงินค่าอาหารเสอผาและปกอกเกตมนน คอเงินค่าใช้สอยคตตัวเล็กนอย
 กวากจะเก็บเงินส่วนคนผู้นน ได้ไซหน ให้แก่เจ้าหนเจ้าของครบเสจรแล้วจง
 ให้พนโทษ แต่ถาทาหนกว่า ๔๐ ปอนด์ขึ้นไปตองนับเป็นคนผิด
 อย่างชวท ๑

ข้อ ๘ ว่า นักเรียนผู้ใดที่ใดไล่สอบวิชาที่สมควรจะได้รับพระราช
 ทานรางวัลนตองเป็นคนประพฤติตัวดี ไม่มีความผิด ขอสำคัญททำ
 ให้เสยพระเกียรติยศ และขอเสยหรือตามขอ ๔ จงจะได้รับพระราช
 ทานบำเหนจตามความตคความชอบได้

ข้อ ๙ ว่า นักเรียนคนใดทมิได้บวยไซสังใด หรือมิได้อนุญาต
 จากครูทจะหยุดการเล่าเรียน ถ้าผู้ใดแซเชื่อนหรือบิตพลวเกยจกรานไม่
 ไปเล่าเรียนตามเวลา กำหนดขงตัว ถ้าครูพ้องว่านักเรียนผู้นนขาดการ
 เล่าเรียนได้ความจริงคงครูกลาวแล้ว ตองให้คตเงิน ส่วนค่าเล่าเรียนท
 ใดนออกเป็นรายวันตามทขาดเท่าใดให้ชกเอาเงินนนไว้เหมือนขอท ๖
 ทวามาแล้ว

ข้อ ๑๐ ว่า ข้อความต่าง ๆ ทั้งปวงที่ได้มีมาข้างต้นในข้อบังคับฉบับนี้ ตามเหตุที่แปลกประหลาดออกไปในส่วนการเล่าเรียนกวดหรือเห็นว่าจะสมควรจะเพิ่มเติมให้เป็นประโยชน์แก่การเล่าเรียนใดควรขยายต่อไป ภายหน้าได้อย่างไร ก็ให้เจ้าพนักงานผู้เป็นธุระดูแลนักเรียน มีใบบอกเพิ่มเติมตามข้อแนะนำหรือเข้ามาแย่งกรุงเทพฯ ฯ ตามเหตุตามการทูลเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องเพิ่มเติม ให้สมควรแก่การเล่าเรียนนั้นต่อไปอย่างไรจะได้นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าพระบาท จะได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตเพิ่มเติมตามสมควรแก่การเล่าเรียน

ข้อ ๑๑ ว่า กฎหมายข้อบังคับพระราชกฤษฎีกา หรือผู้แทนทูตสยามต้องรักษา ทำตามหน้าที่ ตามซึ่งได้กล่าวมาแล้วนั้น และนักเรียนคนไทยทั้งหลาย ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ออกไปเล่าเรียนอยู่ ณ ประเทศยุโรปทุก ๆ คนต้องประพฤติและทำตามกฎหมาย ข้อบังคับในทุกข้อทุกประการ

ข้อบังคับนี้ โปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งขึ้นไว้แต่ ณ วันจันทร์ ที่ ๖ มกราคม รัตนโกสินทรศก เป็นวันที่ ๗๗๒๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

× × ×

พระราชทานรางวัลนักเรียนโรงเรียนสุนันทาลัย

ด้วยเจ้าพนักงาน กรมศึกษาธิการ ได้จัดการ สอบไล่ วิชา นักเรียน ที่
โรงเรียนสุนันทาลัย เป็นการประจำปี เลือกลงสรรตัวผู้สมควร ได้รับพระ
ราชทานรางวัล รวม ๒๗ คน รางวัลชั้นพิเศษพระราชทานเงินทุน
เล่าเรียน ๑๕๐ บาท ชั้นที่ ๒ เงิน ๘๐ บาท ชั้นที่ ๓ เงิน ๕๐ บาท
นอกนั้นพระราชทานสิ่งของเป็นรางวัลประจำปี การที่สอบไล่คือวิชาเลข
อ่านหนังสือ หมั่นเล่าเรียนลายมือ แกรมภาษาอังกฤษ วิชาพีชก วิชา
แอลยบรา

ครั้นเสร็จการสอบไล่แล้วพระเจ้าอนงยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ
ได้กราบทูลเชิญเสด็จสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จพระดำเนิน
ไปพระราชทานรางวัลเพื่อเป็นเกียรติยศของโรงเรียนนั้นและได้เชิญพระ
บรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการ ผู้แทนคอเวอนเมนต์ต่างประเทศและคน
ชาวยุโรปชายหญิงเป็นอันมากไปประชุมที่โรงเรียนด้วย ครั้นวันที่ ๒๒
มีนาคม เวลาบ่าย ๕ โมง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราช
กุมาร ได้เสด็จพระดำเนินโดยกระบวนรถพระที่นั่ง ไปโรงเรียนสุนันทาลัย
ครั้นถึงแล้ว กรมหมื่นดำรงราชานุภาพได้เชิญเสด็จสมเด็จพระบรม
โอรสาธิราช เสด็จพระดำเนินขึ้นไปบนโรงเรียน ประทับ ณ พระที่นั่ง
โธรนพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการคนต่างประเทศชายหญิง
ประชุมพร้อมกันเป็นอันมาก เจ้าพนักงาน นำนักเรียน มาเฝ้าฝ่าละออง
พระบาทหน้าพระที่นั่ง แล้วมสเศอแมกฟาแลนต์ อาจารย์ใหญ่กราบ

บังคมทูลรายงานการส่งสอนวิชาแล้วเรียกนักเรียนผู้ที่จะไ้ครบพระราชทาน
 รางวัลมากล่าวคำภาษาอังกฤษ ในที่ประชุม ถอยคานนักเรียนกล่าววบน
 นักเรียนแต่เองบ้าง เป็นคำโคลงของเกาบาง เมื่อเสร็จแล้ว สมเด็จพระ
 พระบรมโอรสาธิราช พระราชทานรางวัลนักเรียน ที่สอบไล่ได้โดยลำดับ
 กันแล้ว มีพระดำรัสในที่ประชุมพระราชทานแก่นักเรียนทั้งปวง (ซึ่งจะ
 ไ้ลงมาภายหลัง) แล้วเสด็จประทับโต๊ะเสวยพร้อมด้วยเจ้านาย ส่วน
 ผู้แทนคอเวอนเมนต์ คนชาวยุโรปและข้าราชการทั้งปวง เจ้าพนักงาน
 ไ้เชิญไปรับประทานอาหารเหมือนกัน ครั้นเสวยแล้วเสด็จพระดำเนิน
 มาทรงรถพระที่นั่งเสด็จกลับสู่พระบรมมหาราชวังเวลาย่ำค่ำแล้ว เป็น
 เสร็จการประชุม เมื่อเราไ้เข้าไปถึงประตูโรงเรียนนั้น แลเห็นสนามหญ้า
 ริมโรงเรียน รายด้วยต้นไม้เป็นเครื่องประดับและบังกชางผูกใบไม้เป็น
 ระยะเวลาเป็นทสง่า ของโรงเรียนมาก เมื่อขึ้นไปบนโรงเรียนแลดู
 สอาดตา เป็นที่น่าสบาย มีเครื่องตกแต่งเรียบร้อย น่าชมอย่างยิ่งและ
 ผู้ที่ไ้รับเชิญประชุม ก็มาพร้อมเพรียงกัน เป็นการครึกครื้นเตือนใจ
 ให้คิดถึงพระเดชพระคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงพระ
 มหากรุณาแก่ไพร่ฟ้าประชาราษฎรอย่างยิ่ง บริจาคพระราชทรัพย์ออกจ้าง
 อาจารย์สอนวิชานักเรียน และทรงทนุบำรุงโรงเรียนเป็นอเนกประการ และ
 ยังช้ำให้ระลึกถึงพระเดชพระคุณสมเด็จพระนางเจ้า ซึ่งพระนามประดิษ
 ฐานในโรงเรียนนี้ ถึงแม้ว่าพระองค์ล่วงลับไปแล้วก็ ถ้าโรงเรียนนี้
 เจริญเติบโตอยู่ตราบไ้ เป็นการเตือนใจให้ระลึกถึงพระเกียรติคุณเป็น
 นิตย์

กรณเมื่อได้ฟังคำที่นักเรียนกล่าวเป็นภาษาอังกฤษในที่ประชุมตัวเอง
กล้าหาญไม่สทกสทนในที่ประชุมเลย นักเรียนเหล่านั้นก็เป็นเด็กเสียโดย
มาก อุตสาหะเล่าเรียนจนสอบไล่ได้ตงน ควรจะเห็นความดีของพวกนักเรียน
และผู้จัดการโรงเรียนซึ่งทำให้เป็นความเจริญของบ้านเมืองเรา อย่างหนึ่ง
ไม่ชำนานเลย คนไทยเราคงรู้ภาษาอังกฤษมากขึ้นทุกที ก็เมื่อรู้แล้วก็คง
เป็นหนทางความดีแท้ เป็นต้นว่า สามารถจะได้ยินได้ฟังของที่เป็นคุณ-
ประโยชน์มากขึ้น ไม่ต้องคิดไปอย่างอื่นเลย ควรจะยินดีและพร้อมกัน
ถวายไชยมงคล ให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเจริญพระชนม์
พรรษา ไร้พระโรคพาธสำราญราชอิริยาบถเป็นนิจกาล อาณาประชา-
ราชภูวคังได้รับความสุขเกษมสานต์ทวหน้าคน

x

x

x

โรคหืด

โดย นายแพทย์คัมภีร์ มัลลิกะมาส

โรคหืด คือโรคหายใจหอบ และมีเสียงหวีด เพราะลมหายใจเข้า และออกจากปอดไม่สะดวก เป็นโรคซึ่งเป็นกันมากในคนทุกชาติ ภาษา และเพศ ในเด็กอาการของหืดอาจเป็นอาการของโรคหลอดลมอักเสบ แต่ในผู้ใหญ่ อาการของหืดไม่คล้ายคลึงกับโรคอื่น โดยทั่วไปจึงวินิจฉัย โรคนี้ได้ไม่ยาก

สาเหตุของโรคหืดมีหลายอย่างหลายประการ สาเหตุทางอ้อมที่ ล้ำคัญคือ ความแพ้ในทางกรรมพันธุ์ ในคนไข้ประมาณร้อยละ ๔๐ จะมีญาติพี่น้องซึ่งมีอาการแพ้ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด สาเหตุโดยตรงซึ่งทำให้เกิดโรคหืดนั้น เป็นสาเหตุกว้าง ๆ จำเพาะเจาะจงไม่ได้ว่าเป็นสิ่งใดเป็น สาเหตุของโรคหืด แต่เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดอาการแพ้

สาเหตุเหล่านี้อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ สาเหตุ นอกกายและสาเหตุในกาย

สาเหตุนอกกาย ได้แก่สิ่งต่าง ๆ นอกร่างกายซึ่งทำให้คนไข้แพ้ เช่น อาหาร ผุ่น เกสรดอกไม้ ต้นไม้ หญ้า เครื่องนุ่งห่ม เครื่อง ใช้ ยา ความเปลี่ยนแปลงของอากาศ เป็นต้น

สาเหตุในกาย ได้แก่โรคหรือความผิดปกติภายในร่างกาย ตัวอย่าง เช่น การอักเสบเพราะเชื้อโรค พิษของเชื้อโรคทำให้คนไข้แพ้ ความ

ผิดปกติในภาวะของร่างกาย เช่น หืดในเวลาตงกรรภ^๕ ความผิดปกติทาง
ประสาทหรืออารมณ์ เช่น ความวิตกกังวล^๖ ความตื่นเต้นหรือความกลัว^๗
ความน้อยใจ^๘ ความเสียใจหรือความโกรธทำให้เป็นหืด

เรื่องจิตใจหรืออารมณ์เป็นสาเหตุของโรคหืดนี้ นับได้ว่าเป็นปัญหา
สำคัญมากในคนไข้หืดโดยทั่วไป แม้ว่าโรคหืดจะมีสาเหตุอย่างอื่น ทั้งนี้
เพราะอาการหายใจหอบหรือการหายใจไม่สะดวกที่เกิดขึ้นในโรคหืด เป็น
อาการธรรมดา ทำให้คนไข้เกิดความวิตกว่า คงจะทำให้ถึงแก่เสียชีวิต
ทุกครั้งไป นอกนั้นความผันแปรบางอารมณ์ทางจิตใจและอารมณ์จะทำให้
ให้โรคหืดจากสาเหตุอย่างอื่น ๆ มีอาการรุนแรงหรือเกิดขึ้นได้ง่าย

ในด้านความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแก่อวัยวะนั้น อาการแพ้ทำให้
หลอดลมหดตัวเป็นขั้นแรก แล้วมีอาการบวมของเยื่อบุหลอดลมเข้าผสม
ทำให้ช่องในหลอดลมเล็กลงขึ้น อีกประการหนึ่ง ช่องในหลอดลมซึ่ง
เล็กลงทำให้เสมหะออกไม่สะดวก ยิ่งทำให้ช่องในหลอดลมเล็กลงอีก
ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้ลมหายใจเข้าสู่ปอดและออกจากปอดได้ยาก

การรักษาโรคหืดเป็นการยาก ทั้งนี้เพราะเราไม่รู้สาเหตุของโรคนี้
โดยแน่นอน อย่างไรก็ตาม การพยายามหาสาเหตุของการแพ้เป็นสิ่ง
สำคัญยิ่ง ต้องการความเอาใจใส่เป็นพิเศษของคนไข้ เพราะแม้จะเป็น
ความยากลำบากเพียงใดก็ตาม ถ้าเรารู้สาเหตุได้แล้ว การหาทางกำจัด
สาเหตุนั้นย่อมกระทำได้เพื่อให้หายจากโรค

แต่ในทางปฏิบัติ การหาสาเหตุทำได้ยากมากและกินเวลานาน

ด้วยเหตุนี้การรักษาทวารเพื่อบรรเทาอาการหอบ เป็นสิ่งจำเป็นในคน
ใช้ทุกราย

ยาแก้อาการหอบ ซึ่งนิยมใช้กันโดยทั่วไปคือยาขยายหลอดลม ด้วย
วิธีฉีด วิธีสูด หรือโดยรับประทาน ในยาเม็ดสำหรับรับประทานโดย
มากมียาขยายหลอดลมและยาระงับประสาทรวมกัน ทั้งนี้เพราะยาขยาย
หลอดลมมักทำให้ใจเต้นและตื่นนอนไม่หลับ ยาระงับประสาทที่ผสม
อยู่มักไม่มีขนาดสูงเกินไป คนใช้ส่วนใหญ่ที่รับประทานยาแก้หอบจึงมัก
จะมีอาการใจเต้นและนอนไม่หลับได้ง่าย

คนไข้ซึ่งมีอาการไอเสมหะออกยาก จำเป็นต้องได้รับยาขับเสมหะ
หลุดออกง่าย เป็นการช่วยให้ช่องในหลอดลมกว้างขึ้น เพื่อให้ลมหายใจ
เข้าออกได้สะดวก

ยาแก้ไอและยานอนหลับ อาจมีความจำเป็นในบางราย และบาง
เวลาซึ่งมีอาการไอมากและนอนไม่หลับ ยาทั้งสองอย่างนี้อาจมีประโยชน์
มาก แต่ถ้าใช้มากเกินไป อาจทำอันตรายได้ง่าย เพราะยาแก้ไอทำให้
อาการไอสงบมากเกินไปจนร่างกายไม่อาจขับเสมหะออกได้ และยานอน
หลับอาจทำให้คนไข้หลับสนิทมากเกินไปจนซึม หมกกำลังผ่นหายใจให้
ลมหายใจเข้าออกโดยสะดวกเท่าที่จะทำได้

ในการป้องกันอันตรายรุนแรงที่อาจเกิดจากการหอบนั้น ควรจะ
กล่าวสั้น ๆ ใต้ว่า คนไข้โรคหืดควรปฏิบัติตามดังต่อไปนี้ คือ

๑. ปรีक्षाแพทยอยู่เสมอ ๆ การตรวจร่างกายบ่อย ๆ จะเป็น
วิธีเดียว ให้ แพทย์ทราบ ได้ว่าร่างกาย มีการ เปลี่ยนแปลง
หรือโรคอย่างใด ใหม่ขึ้น ซึ่งอาจทำให้โรคที่รุนแรงมากขึ้น
๒. มียาแก้หอบติดตัวเป็นประจำ เพื่อรับประทานได้ทันที
เพราะอาการหอบหืดอาจเกิดขึ้นเมื่อใดและในสถานที่ใด ๆ
ก็ได้
๓. อย่ารับประทานยาแก้ไอหรือยานอนหลับ พร่ำเพรื่อตามใจ
ชอบ
๔. ในเมื่อมีอาการหอบรุนแรง ควรมีญาติคอยดูแลป้องกัน
มิให้รับประทานยานอนหลับเกินขนาด เพราะคนไข้ซึ่งมี
อาการหอบมากเพราะโรคหืด ย่อมมีความทรงจำว่ายาน
นอนหลับตามขนาดที่แพทย์แนะนำเคยทำให้รู้สึกสบายขึ้น
เมื่อมีอาการหอบรุนแรงผิดปกติ ย่อมเกิดความคิดอย่าง
ง่าย ๆ ว่า การเพิ่มขนาดยาคงจะทำให้หายทรมาน ได้ดีขึ้น

×

×

×

รายการบำเพ็ญกุศลและสวดพระอภิธรรม
นางสายพิน วัฒน

วันที่	๒๖	พ.ศ.	๑๑	หลาน ๆ
..	๒๗	..	๑๑	ญาติ
..	๒๘	..	๑๑	กองโรงเรียนราษฎร์
..	๒๙	..	๑๑	โรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย
..	๓๐	..	๑๑	คณะกรรมการพิมพ์ธนบัตร ธนาคารแห่งประเทศไทย
..	๓๑	..	๑๑	คณะศิษย์เก่า ร.ร. ตีบูก พังงา
..	๑	มิ.ย.	๑๑	คุณบรรจง บุญยะโหดระ
..	๒	..	๑๑	สมาคมชาวบักซ์ไต
..	๓	..	๑๑	ท.ญ. กุสุมา ค.ญ. อภิญญา ตันทวิวงศ์ (หลานยาย)
..	๔	..	๑๑	วิทยาลัยการพาณิชย์
..	๕	..	๑๑	คุณสนอง โชติกะพุกกะณะ
..	๖	..	๑๑	คุณชะเอม การวัฒนาวรรกุล และบุตร
..	๗	..	๑๑	คุณเบอร์—ภัทธา พรประสิทธิ์ และบุตร
..	๘	..	๑๑	คุณเกลา สุนทรมัธูรู. อนันต์—รัชนี บุรณสมภพ
..	๙	..	๑๑	คุณมงคล—ปล้มจิต แสงอุไร. คุณโชคดี—วรรณ ชาติ
..	๑๐	..	๑๑	คุณไทยทัศน์ โชติกะพุกกะณะ
..	๑๑	..	๑๑	คุณศิลป์ พิชญากร
วันที่	๑๒	มิ.ย.	๑๑	พระราชทานเพลิงศพ

เวลาดำ ๑๗.๐๐ น.

ขอให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์

ของ

นางสายพิน วัฒน

จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์สุรสภาสารพิมพ์ นายท่าจร อธิวงศ ผู้พิมพ์และผู้จัดการ

๑๐ มิถุนายน ๒๕๑๑